

Kaisa Makkonen

Opinnäytetyö
KOULUN LÄHIAIKUISTEN KÄSITYKSIÄ
KOULURUOKAILUSTA

Opinnäytetyö
Palvelujen tuottamisen- ja johtamisen koulutusohjelma

Toukokuu 2013

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Opinnäytetyön päivämäärä 3.5.2013	
Tekijä(t) Kaisa Makkonen		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Palvelujen tuottamisen- ja johtamisen koulutusohjelma	
Nimeke Koulun lähiaikuisten käsityksiä kouluruokailusta			
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö on osa Mikkelin ammattikorkeakoulun Matkailu – ja ravitsemisalan sekä Teknologian tutkimuskeskuksen (MAMK ja VTT.) hanketta ”Nuorten vuorovaikutusmaailman keinoin arvostusta kouluruokailuun.” Opinnäytetyö on alustavaa tiedonhankintaa itse hankkeelle. Opinnäytetyössäni teen ryhmäkeskustelut koulun lähiaikuisille kahdessa pilottikohteessa. Pilottikohteet ovat yhteiskoulu Mikkelisä, yhtenäiskoulu Etelä-Savossa sekä kaksi koulua Espoossa.</p> <p>Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää fokusryhmäkeskustelun avulla koulun lähiaikuisten mielipiteitä ja ajatuksia siitä, miten he itse kokevat kouluruoan, kasvattajuuden ja lisäksi arvostavatko oppilaat itse kouluruokaa. Lisäksi opinnäytetyössä tutkitaan myös sähköistä vuorovaikutusympäristöä ja sen välineiden toimivuutta. Ryhmäkeskustelu on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Molemmat ryhmäkeskustelut nauhoitettiin ja sen jälkeen litteroitiin eli purettiin tekstimuotoon. Litteroinnin jälkeen analysoin tekstin aihealueittain.</p> <p>Koulun lähiaikuisiin lukeutuu joukko ammattilaisia joihin lukeutuvat muun muassa; opettajat, ravitsemustyöntekijät, terveydenhoitaja ja rehtori. He kaikki toimivat kouluympäristössä kasvattajina, jolloin heidän on sisäistettävä kasvattajanrooli omassa työssään. Kouluruokailu on opetustilanne, jossa lähiaikuisten rooli on toimia esimerkkinä oppilaille, sekä ohjata ja valvoa ruokailua. Eri työryhmien välinen yhteistyö on tärkeää, jotta kouluruokailusta saadaan opettava, rauhallinen ja ravitseva tilanne. Sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet ovat kouluympäristössä olennaisessa osassa. Esimerkiksi Kouluhallinnon ohjelma Wilma on olennainen osa opettajien, oppilaiden sekä vanhempien välistä kommunikointia.</p> <p>Opinnäytetyöni tärkeimmäksi tulokseksi nousivat käytännönongelmat kouluruokailussa. Käytännönongelmiksi nousivat muun muassa jonotusajat, jonotuspaikat, ahtaus, joka myös osaltaan aiheuttaa melua ruokalassa. Ryhmäkeskusteluiden osallistujat kokivat kasvattajuuden osana työtään ja kokivat, myös oppilaiden arvostavan koulun lähiaikuisia. Ryhmäkeskusteluista selvisi myös se, että sähköinen vuorovaikutusympäristö on toimiva, mutta esimerkiksi Wilmaan tarvittaisiin lisäosa, jotta ruokapalveluhenkilöstö pääsisi myös viestintäyhteyteen vanhempien kanssa.</p>			
Asiasanat (avainsanat) Haastattelututkimus, lähiaikuiset, ruokayhteisö, kasvattajuus, kouluruokailu sekä sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet			
Sivumäärä 42 s. + liitteet 2 s.	Kieli Suomi	URN	
Huomautus (huomautukset liitteistä)			
Ohjaavan opettajan nimi Eliisa Kotro		Opinnäytetyön toimeksiantaja Mikkelin ammattikorkeakoulu, Matkailu- ja ravitsemisalanlaitos ja Tekniikan tutkimuslaitos (MAMK ja VTT)	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis May 3, 2013	
Author(s) Kaisa Makkonen		Degree programme and option Hospitality Management	
Name of the bachelor's thesis School's immediate personnel's opinions about school food			
Abstract <p>This thesis is part of the Department of Tourism and Hospitality Management of Mikkeli University of Applied Sciences and Technology research (MAMK and VTT.) project of "Interaction of young people as a means of developing school meals" The thesis is a preliminary gathering of information for the project. The thesis group discussions were conducted with the immediate school personnel in two research targets. One of the target schools is in Mikkeli and the other one is in Eastern Finland.</p> <p>The goal of my thesis was to examine the immediate school personnel's opinions and thoughts about how they experience school food, being educators and also how students appreciate school food. My thesis is also researching e-communication environments and I-tools. Both group conversations were made in November 2012. There were 6 participants from the immediate school personnel in both group discussions. The participants were a food service employee, headmaster, teachers and public health nurse.</p> <p>The group discussion is a quality research method. The goals of the group discussions were to begin a conversation between the participants. It was also one goal to investigate the interaction between participants. We used a question list as a tool in group discussions. Both group discussions were recorded and then transcribed. After that the text was analyzed by category.</p> <p>Immediate school personnel are a large group of professionals, which include; teachers, food service employees, public health nurse and headmaster. All of them are working in a school environment as educators. They have to accept their role as educators as a part of their work. School meal time is a teaching situation where the immediate personnel's role is to act as a role model for the students and also lead students. Different workgroups have to work together so that school meal time as a situation will be educational, calm and nutritive for everyone. E-communication environments and I-tools are an important aspect of the school environment. Both schools are using a program called Wilma, which is an important part of teachers, students and parent's communication.</p> <p>The most important result of my thesis was practical issues related to school meals. Practical issues such as queue time, place where students are in the line, and congestion. Participants in group discussions thought highly of their role as educators and they also thought that students appreciated the immediate personnel of the school. Group discussions also made clear that participants thought that E-communication environments and I-tools are good but Wilma needs development so it is possible for food service employees to talk with parents using Wilma.</p>			
Subject headings, (keywords) Interview research, immediate adults, food community, being an educator, school meal and E-communication and I-tools			
Pages 42 pgs. + app 2		Language Finnish	
URN			
Remarks, notes on appendices			
Tutor Eliisa Kotro		Bachelor's thesis assigned by MUAS, Department of Tourism and Hospitality Management and Technology Research (MUAS and VTT)	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	KOULURUOKAILU	2
2.1	Kouluruokailun kehitys	4
2.2	Lähiaikuisten rooli kouluruokailussa.....	6
3	LÄHIAIKUISTEN ROOLI KASVATTAJANA.....	7
3.1	Kasvattajuus.....	8
3.2	Opettajat.....	9
3.3	Rehtori	10
3.4	Ruokapalveluhenkilökunta	11
3.5	Terveystenhoitaja	13
4	SÄHKÖINEN VUOROVAIKUTUSYMPÄRISTÖ- JA SEN VÄLINEET.....	14
4.1	Wilma	14
4.2	Innovaatiotila Owela.....	15
4.3	Sosiaalinen media	15
5	RYHMÄKESKUSTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	16
5.1	Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä.....	16
5.2	Haastattelu tutkimusmenetelmänä	17
5.2.1	Haastattelun muodot	18
5.2.2	Fokusryhmäkeskustelu.....	19
5.2.3	Ero ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun välillä	20
5.3	Moderointi eli ryhmän vetäminen	21
5.4	Kysymysrungon laadinta	22
5.5	Nauhoittaminen.....	23
5.6	Litterointi eli nauhoitusten purku	24
5.7	Haastattelun purku	24
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
6.1	Ryhmäkeskustelun toteutus	26
6.2	Ryhmäkeskustelun analysointi	26
7	RYHMÄKESKUSTELUJEN TOTEUTUS JA TULOKSET	27
7.1	Toteutustapa.....	27
7.2	Keskustelukohde 1	28

7.3	Keskustelukohde 2.....	30
7.4	Sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet	32
7.5	Muut aihealueet	35
8	POHDINTA	38
8.1	Käytetyn tutkimusmenetelmän pohdintaa	38
8.2	Kehittämis ehdotukset	39
	LÄHTEET.....	42
	LIITE	
1.	Kysymysrunko	

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on osa Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Teknologian tutkimuskeskuksen hanketta ”Nuorten vuorovaikutusmaailman keinoin arvostusta kouluruokailuun”. (MAMK ja VTT.) Hankkeessa tavoitteena on lisätä koululaisten tietämystä kouluruokaan liittyvästä ruokaketjusta, sekä lisätä kouluruoan- ja sen tekijöiden arvostusta ruokayhteisössä. Tutkimuksessa halutaan saada kouluruokailusta yhteinen juttu, oppilaiden, opettajien ja muun koulun henkilökunnan välille. Hankkeessa testataan myös VTT:n kehittämää sähköistä työvälinettä, jonka avulla saataisiin luotua vuorovaikutusta, eri tahojen välille. Koulun lähiaikuiset ovat olennaisessa osassa kouluruokailua kehitettäessä. Opinnäytetyön tavoite onkin selvittää nimenomaan koulun lähiaikuisten mielipiteitä ja ajatuksia siitä, miten he itse kokevat kouluruoan, kasvattajuuden ja lisäksi arvostavatko oppilaat itse kouluruokaa. Opinnäytetyössä tutkitaan myös sähköistä vuorovaikutusympäristöä- ja sen välineiden toimivuutta. Opinnäytetyö selvittää myös ruokapalveluhenkilökunnan mahdollisuutta ja omaa halukkuutta käyttää sähköisiä vuorovaikutusvälineitä, kuten Wilmaa.

Opinnäytetyössä selvitetään fokusryhmäkeskustelun avulla arvostuksen, kasvattajuuden, sähköisen vuorovaikutusympäristön sekä yleisesti kouluruokailun lähtökohtia ja tulevaisuuden näkymiä, koulun lähiaikuisten näkökulmasta. Tutkimuskäsitteitä opinnäytetyössä ovat haastattelututkimus, lähiaikuiset, ruokayhteisö, kasvattajuus, kouluruokailu sekä sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet. Fokusryhmäkeskustelu tarkoittaa ryhmäkeskustelua, jossa keskustellaan tietystä aihepiiristä. Opinnäytetyössä kerrotaan käytetystä tutkimusmenetelmästä ja sen käytöstä. Tutkimusmenetelmä, jota käytetään, on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Teoriaosuudessa kerrotaan haastattelututkimuksesta, kouluruokailusta ja sen kehityksestä sekä kasvattajuudesta ja aikuisten roolista koulussa, myös sähköisestä vuorovaikutusympäristöstä- ja sen välineistä. Tärkeä osa opinnäytetyötä on myös tulokset ja niiden analysointi. Aineiston tallennukseen käytetään nauhuria ja materiaalin analysoinnissa littointia eli nauhoitusten purkua. Opinnäytetyössä kerrotaan tutkimuksesta sekä sen analysoinnin vaiheista lisää.

Opinnäytetyön aihe kouluruokailun arvostuksesta vaikutti mielenkiintoiselta. Iso osa opinnäytetyötä on myös vuorovaikutus ihmisten välillä, joka on kiinnostava lisä opinnäytetöihin. Kouluruokailu on aiheena tärkeä ja myös ajankohtainen. Nämä seikat

saivatkin tarttumaan opinnäytetyön aiheeseen. Opinnäytetyössä lähiaikuiset ovat avainasemassa. Lähiaikuisten mielipiteitä on mielenkiintoista selvittää ja nähdä mitä mieltä he todella ovat kouluruokailusta.

2 KOULURUOKAILU

Kouluruokailu ei suinkaan ole maailmanlaajuisesti itsestäänselvyys, sillä sitä tarjotaan vain Suomessa ja Ruotsissa kaikille oppilaille maksuttomana, jokaisena koulupäivänä. Kouluruokailun peruslähtökohtana on ollut turvata oppilaille ravinnon saanti ja tätä kautta koulunkäynti. Perusopetuslaki määrittelee 7. luvun 31a §:n mukaan kouluruokailun: ”Opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.” Oppilashuolto kattaa oppilaalle hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen ja ylläpitämisen, sekä niitä tukevaa toimintaa. Kouluruokailu on myös osa tätä oppilashuoltoa. (Opetushallitus 2010; Finlex 21.8.1998/628; Lintukangas 2009, 13.)

Opetussuunnitelma on kansallinen kehys, joka toimii kehyksenä koulukohtaisiin opetussuunnitelmiin. Opetussuunnitelman laatiminen ja kehittäminen ovat opetuksen järjestäjän vastuulla. Kunta ja koulun johtaja eli rehtori vastaavat opetussuunnitelman teosta. Opetussuunnitelman tulee myös sisältää tavoitteet, keskeiset periaatteet sekä tulevaisuudennäkymät. Lisäksi opetussuunnitelmassa tulee mainita, miten voidaan kehittää esimerkiksi oppilashuoltotyötä, mitä kouluruokailukin on. Oppilashuolto käsittelee oppilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueet. Kouluruokailu on osa oppilashuoltoa ja oppilashuollon tarkoitus on tarjota oppilaille välittämistä, huolenpitoa sekä positiivista vuorovaikutusta. Kouluruokailu on siis oppilashuoltoa parhaimmillaan. (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2010.)

Lintukankaan mukaan (2009, 24) oppilashuolto on toimintakulttuuria, joka perustuu yhteisöllisen ja yksilöllisen tukeen ja vuorovaikutukseen. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville ja lisäksi oppilashuoltopalveluista vastaaville viranomaisille. Koulujen tulee laatia opetussuunnitelmat, joista selviää opetuksen ja oppilashuollon tavoitteet sekä periaatteet. Opetussuunnitelmissa tulee huomioida kouluruokailun ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet. Kunnan sosiaali- ja terveyden-

huollon viranomaiset tulee ottaa mukaan, opetussuunnitelmaa laatiessa. Opetussuunnitelmassa tulee esimerkiksi mainita kouluruokailun terveys- ja ravitsemuskasvatuksen sekä tapakasvatuksen tavoitteet. (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2010.)

Kouluruokailu, joka on ainutlaatuinen kansanterveyttä ja tapakulttuuria edistävä tapahtuma, vaatii olemassaololleen ja kehitykselleen päättäjien, vanhempien sekä koulun opetus- ja ruokapalveluhenkilöstön yhteistyötä. Perusopetuslaki määrää, että kunnilla on vastuu kouluruokailujen järjestämisestä. Kunnilla on myös valta vaikuttaa kouluruokailun kehitykseen, jotta kouluruokailusta saataisiin tulevaisuuteen vaikuttava opetuksellinen ja elämyksellinen elämän oppitunti. Kouluruokailu tilanne opettaa muun muassa omatoimisuutta, toisen huomioon ottamista, vastuuta ja yhteistyötä. Kouluruokailussa korostuu myös sen opetus- ja kasvatustilanne, sillä kouluruokailu tukee ravitsemus-, terveys-, ja tapakasvatusta sekä työ-, ympäristö-, ja kulttuurikasvatusta. Kouluruokailu tukee myös sosiaalista sekä esteettistä kasvatusta. (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2010.)

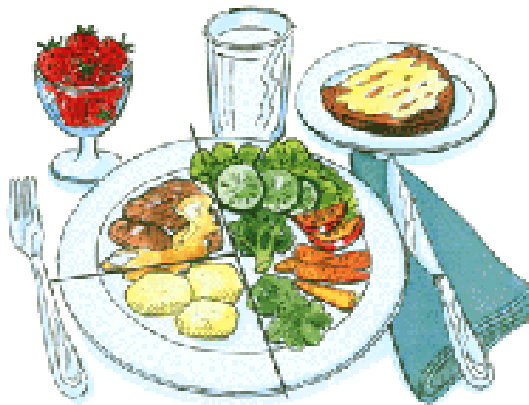
Kaikkineen kouluruokailun tarjoamat hyödyt ovat tärkeä sijoitus lapsen ja nuoren tulevaisuuteen. Oppilaita tulee informoida ja ohjata kouluruokailussa, jotta kouluruokailun opetustavoitteet täyttyvät. Perusopetuslaki määrää sen, että kouluaterian tulee olla ohjattua, jolloin koulun henkilöstö on velvoitettu huolehtimaan ruokailusta kokonaisuudessaan. Kouluruokailussa ruokailun sujuvuus, yleinen ilmapiiri sekä hyvien tapojen edistäminen, ovat kouluhenkilöstön vastuulla. (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2010; Lintukangas ym. 1999, 5-6; Lintukangas ym. 2007, 20; Tikkanen 2008.)

Kouluruokailu on kasvaville nuorille tärkeä ateria, koska se tukee lapsen ja nuoren hyvinvointia ja kasvua. Kouluruokailun tarkoitus on Opetushallituksen (2012) mukaan, myös opettaa nuorille terveyttä, ruokailutapoja sekä suomalaista ruokakulttuuria. Koulun on määriteltävä itse opetussuunnitelmassaan kouluruokailun keskeiset periaatteet. On kuitenkin otettava huomioon terveys-, ravitsemus-, ja tapakasvatuksen tavoitteet. Koulu ja kunta päättävät ja vastaavat kouluruokailun sisällöstä ja järjestämisestä, sillä perusopetuksen opetussuunnitelma ei anna tarkkoja ohjeita kouluruokailun sisällöstä.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta on antanut suosituksensa (2008) kouluruokailulle, joiden tavoitteena on antaa kuntapäättäjille, kouluille ja koulun ruokahuollosta vastaa-

ville pääpiirteet ruokailun järjestämisestä. Suositukset käsittelevät ruoka-aikoja, aterioita ja niiden ravintosisältöä. Myös ruoka-aineiden valintaa sekä aterioiden koostumusta käsitellään suosituksissa laajasti. Valtion ravitsemusneuvottelukunta luettelee suosituksiksi; lautasmallin, ruokaympyrän sekä ruokakolmion, jotka havainnollistavat ruokavalion kokonaisuutta. (Opetushallitus 2008.)

KUVA1. Suomalainen lautasmalli (Valtion Ravitsemusneuvottelukunta 1998.)

On todella tärkeää, että kouluaterian sisältö on ravitsemuksellisesti tasapainossa. Oppilaille onkin hyvä esitellä suositusten mukainen lautasmalli, esimerkkinä kuva 1. Lautasmallin avulla oppilaat voivat koota mallinmukaisen annoksen. Sillä kouluateriat suunnitellaan siten, että mikäli oppilas syö aterian kaikki osat, ravitsemussuositukset täyttyvät. Kouluissa tarjottavan ruoan lähtökohtana toimivat Valtion Ravitsemusneuvottelukunnan Suomalaiset ravitsemussuositukset - ravinto ja liikunta tasapainoon (2005). Kouluateria on pääsääntöisesti suomalaista perusruokaa. Kouluruoan on sisällettävä kokonaisuutena lämmin ruoka, salaatti/raaste tai tuorepala, leipä, levite ja juoma. Kouluruoan tarjoamisajankohta on oltava sellainen, että se rytmittää koulupäivää. Kouluruokailu tarjoaa myös oppilaille mahdollisuuden taukoon, jolloin on mahdollista virkistäytyä. (Opetushallitus 2010.)

2.1 Kouluruokailun kehitys

Lahtinen kertoo (2011, 217) negatiivisen kokemuksen oppilaan näkökulmasta, kuinka kouluruokailulla on aikaisemmin ollut huono maine. Oppilaat eivät pahimmillaan halunneet lähteä kouluun sen takia, että kouluruokailu oli heille pelkkää painajaista.

Kouluruoan historiassa on myös harmaita alueita. Kouluruoan tarkoitus on kuitenkin aina ollut olla oppilaalle etu. Kouluruokailun kuuluu olla oppilaalle myönteinen tapahtuma, jolla on myös sosiaalinen ja terveydellinen merkitys. Kouluruokailu antaa oppilaille tauon oppitunneista ja virkistää. Lahtinen ottaa kantaa myönteisten mielipiteiden vahvistamiseen. Hänen mielestään oppilailla tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa kouluruoan suunnitteluun sekä toteutukseen.

Kouluruokailu on nuorille tapahtuma, johon jokaisella on oma suhtautumisensa. Kouluruokailukokemukseen negatiivisesti voi vaikuttaa, esimerkiksi koulukiusaaminen. Kiusaamista on monenlaista, mutta esimerkiksi se voi olla vanhempien oppilaiden kiusantekoa pienempien kustannuksella. Kouluruokailussa on valvova opettaja, mutta riittääkö huomiota tällaisiin tilanteisiin. Pahimmillaan tilanne voi johtaa siihen, että nuori jättää ruokailun ja ruokasaliin menon kokonaan väliin. Tämä puolestaan voi johtaa muihin ongelmiin. Ympäristön paine aiheuttaa kasvavissa nuorissa ristiriitaisia tunteita, joihin nuori ei välttämättä osaa suhtautua. Sosiaalinen tukiverkosto on nuorelle tärkeä apu kohdatessa ongelmia, esimerkiksi kiusaamista. Opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma, jossa kerrotaan miten oppilaita suojataan väkivallalta, kiusaamiselta sekä häirinnältä. (Hattula 2011; Levonmäki 2011; Opetushallitus 2010.)

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokasuosituksissa (2008), määritellään hyvä kouluruokailuympäristö siten, että se kannustaa oppilaita kiireettömään kouluruokailuun. Esimerkiksi viihtyvyys ja meluttomuus parantavat kouluruokalan yleistä tunnelmaa miellyttävämmäksi. Monet tekijät kuitenkin vaikuttavat siihen haluaako oppilas mennä kouluruokalaan vai ei. Myös turvallisuus ja sosiaalinen paine vaikuttavat siihen, meneekö oppilas ruokalaan vai ei. Turvallisuuden luominen oppimisympäristössä, on osa kouluyhteisön toimintakulttuuria. (Opetushallitus 2010.)

Kouluruokailun historiassa olennainen vuosi oli 1943, jolloin tehtiin lisäys kansakoululaitoksen kustannuksia koskevaan lakiin. Tämä lisäys määräsi sen, että kansakoulun oppilaille kunnan on rahoitettava täysin työpäivinä, maksuton ateria. Viidessä vuodessa olisi päästävä siihen lopputulokseen, että kaikilla kansakoululaisilla varallisuudesta riippumatta, olisi mahdollisuus maksuttomaan ateriaan, jokaisena koulupäivänä. Kouluruokailua voidaan pitää suomalaisessa yhteiskunnassa yhtenä tärkeimpänä kehityksen kuvaajana. Kouluruokailua on toteutettu aina 1900-luvun alusta saakka monella tavalla. (Lintukangas 2009, 13.)

Kouluruokailun tarkoituksena on aina ollut turvata oppilaiden riittävä ravinnon saanti, joka itsessään tukee oppilaiden koulunkäyntiä ja oppimista. Kouluruokailun merkitys on kuitenkin muuttunut ajan myötä. 1900-luvun keskivaiheilla kouluruokailun tarkoitus oli turvata oppilaille ateria, mutta nykyään kouluruokailu edistää lisäksi oppimista ja hyvinvointia. Lintukankaan (2007, 157) mukaan 2000-luvulla kouluruokailusta on tullut osa oppilashuoltoa, joka kuuluu olennaiseksi osaksi jokapäiväistä koulun arkea. (Lintukangas 2009, 13, 16.)

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokasuosituksissa (2008), jokaiseen kouluun suositellaan rehtorin koolle kutsumaa oppilashuoltoryhmän alaista ruokailutoimikuntaa. Jäsenenä voi olla rehtorin lisäksi esimerkiksi, kotitalousopettaja sekä edustaja keittiöstä, opettajista, terveydenhuollosta, vanhemmista sekä oppilaista. Toimikunnan tehtäviä olisi muun muassa, ottaa kantaa kouluruoan järjestämiseen yleisesti sekä koulussa tarjottavaan ruokaan. Toimikunta voi yhteisillä päätöksillään vaikuttaa kouluruokaan, konkreettisella tasolla. Siksi onkin tärkeää, että toimikunnassa on koolta edustajia mahdollisimman monesta eri ryhmästä.

2.2 Lähiaikuisten rooli kouluruokailussa

Aikuisten eli kasvattajien läsnäoloa korostetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuosituksissa (2008). Aikuisten läsnäolo ruokailussa on monelta kannalta tärkeää. Jo pelkästään esimerkkinä toimiminen, lautasmallin noudattaminen ja muiden ihmisten huomioiminen kouluruokailutilanteessa, kannustaa oppilaita toimimaan samoin. Opettajien rooli ohjata sekä valvoa yhtä aikaa, on haasteellista. Kouluruokailussa ohjaamisella tarkoitetaan kannustamista sekä motivoimista. Sen sijaan valvomisen mielletään kontrolloimiseksi, tarvittaessa jopa rankaisemiseksi. Kouluruokailussa korostuu jokaisen aikuisen rooli toimia kouluruokailutilanteessa. Kaikkien on puhallettava yhteen hiileen, jotta ruokailutilanteesta saadaan jokaiselle rauhallinen, ravitseva ja tietenkin myös opettava.

Koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää, koska sen toimiessa edistetään kasvatustavastuun toteutumista. Yhteistyön, kunnioituksen sekä ymmärryksen tulisi toimia kotiväen ja koulun välillä saumattomasti. Ruokakasvatus on parhaimmillaan panostusta tulevaisuuteen, sillä se edistää kansanterveyttä ja hyvinvointia. Ohjauksen tavoit-

teena on motivoida ja totuttaa oppilas tekemään valintoja, jotka ovat hänen terveydelleen ja yleiselle jaksamiselleen suotuisia. Myös opetussuunnitelman perusteissa (2004), tulee esille kasvatusyhteisöjen välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön tärkeys, oppilaiden kokonaisvaltaisen tuen kannalta. (Opetushallitus 2010.)

Lintukankaan (2009, 16) mukaan kouluruokailu on osa koulussa tapahtuvaa opetusta, kouluruokailutilanteessa koulunhenkilöstön yhteistyö keskenään vaikuttaa kouluruokailun tavoitteiden saavuttamiseen. Kouluruokailu on opetus- ja kasvatustilanteena ympäristö, joka on väline oppia muun muassa toisten huomioimista ja ravitsemusta. Koko koulun henkilöstön on tiedettävä, ymmärrettävä ja sitouduttava opetussuunnitelmaan kirjattuihin kasvatuksellisiin ja muihin toimintaperiaatteisiin. Vasta silloin toimenpiteet saadaan toteumaan.

Kouluruokailun perusajatuksia on muistettava ja niitä pitää kehittää ja kerrata sekä oppilaiden, että henkilökunnan kanssa. Kouluruokailun keskeisempiä periaatteita ovat; kouluruokailun tavoitteet, toimintamallit, ruokailun liittyminen opetussuunnitelmaan ja kasvatustavoitteisiin, ravitsemukselliset tavoitteet, terveydelliset näkökohdat, erityisruokavalioiden saatavuus, ruokailuongelmat, oman keittiön toiminta ja henkilökunta, ruokasalissa käyttäytyminen ja kehittämisyhteistyö. Koko koulun henkilöstöä voidaan hyödyntää informaation annossa, esimerkiksi ruokapalveluhenkilöstö voi käydä kertomassa oppitunneilla kouluruokailusta oppilaille. Näin keittiöhenkilökunta tulee oppilaille tutuksi ja sitä kautta heitä saattaa olla helpompi lähestyä kouluruokasioissa. (Lintukangas ym. 2007, 32.)

3 LÄHIAIKUISTEN ROOLI KASVATTAJANA

Kouluhenkilökunta työskentelee ympäristössä, jossa koulu toimii opetuksen ja kasvatuksen ympäristönä. Kouluhenkilökunnan on toimittava työssään kasvattajana ja aikuisen mallina. Kouluhenkilökunnaksi lasketaan jokainen, joka työskentelee kouluympäristössä. Kasvattajatyössä yhteistyö koulun kaikkien aikuisten välillä on erittäin tärkeää. (Lintukangas 2009, 26.)

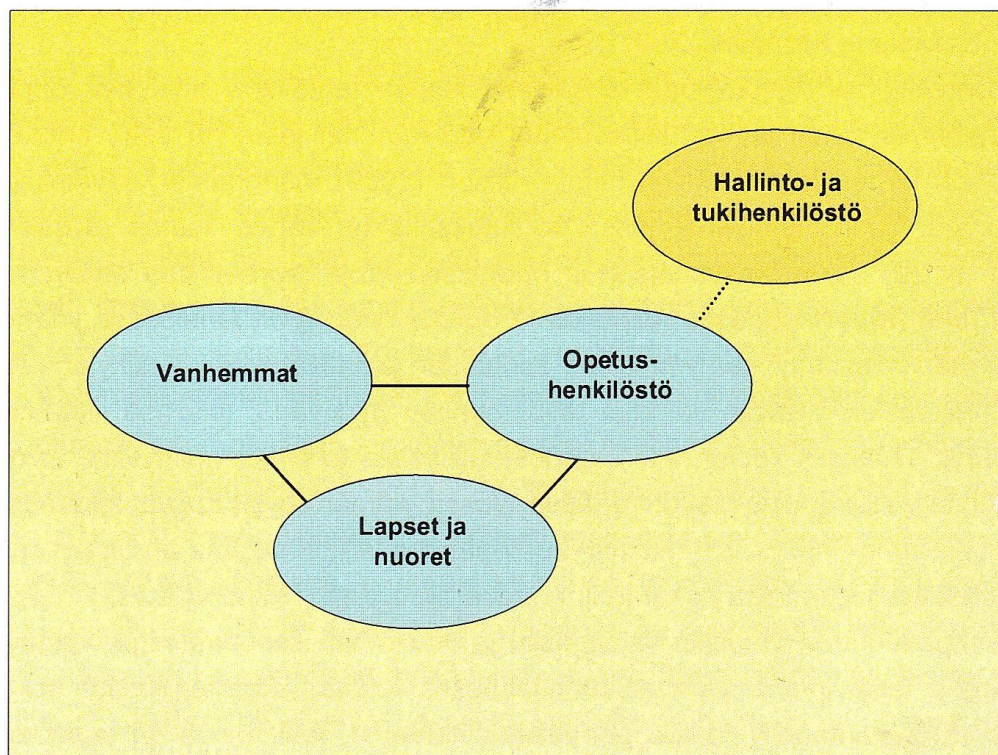
Cantell selventää (2010, 178) opettajien ja oppilaiden välisistä pedagogisista kohtaamisista ja sitä kautta yhteisistä toimintamalleista. Kasvattajien eli koulun lähiaikuisten

kannattaa hyödyntää nuorten omaa innostusta ja ottaa heidät mukaan luomaan puitteita yhteiselle toiminnalle, tässä tapauksessa kouluruokailuun. Kouluruokailun säännöt ja toimintamallit ovat nuorelle mieleisempiä toteuttaa, jos heitä on kuunneltu ja heidän mielipiteensä on huomioitu. Koulut voisivat esimerkiksi harkita ruokaraatia, jossa oppilaat voisivat sanoa mielipiteensä kouluruoista ja antaa parannusehdotuksia.

3.1 Kasvattajuus

Koulussa työskentelevät aikuiset, johon lukeutuvat muun muassa; terveydenhoitajat, ruokapalveluhenkilökunta, opettajat ja rehtori. He tukevat jokainen tasavertaisesti koulun kasvatuspäämääriä. Lintukangas ym. nostaa esille (2007, 14) oppilaiden osallistamisen kouluruokailuun, joka omalta osaltaan luo yhteistyöhakuisuutta oppilaiden ja koulun henkilökunnan välillä. Oppilaiden osallistamisella tarkoitetaan oppilaiden mukaan ottoa kouluruokailun valmisteluun, esimerkiksi työelämään tutustumis-jakson kautta. Oppilailla on tällöin mahdollisuus päästä myös tutustumaan ruokapalveluhenkilöstöön, joka sitä kautta parantaa yhteisöllisyyttä koulussa.

Koulun henkilökuntaan tulee myös laskea kouluavustajat, siivous- ja toimistohenkilöstö sekä kiinteistönhoitajat. Myös heidän tulee muistaa käyttäytymisensä vaikutukset kouluympäristössä, joka edellyttää heitä sisäistämään oman kasvattajan roolinsa. Kasvattajan rooli on muistettava sekä kouluruokailussa, että kouluympäristössä muutoinkin. Koulussa tapahtuvan toiminnan olennaisin tehtävä on toimia oppilaan edun mukaisesti, joka vaatii kaikkien kouluyhteisön aikuisten panosta ja yhteistyötä. (Lintukangas ym. 2007, 20–21.)

KUVIO 1. Henkilöstöryhmät kasvattajana. (Lintukangas ym. 2009, 24.)

Koulun henkilökunnan opettavan ja ei-opettavan henkilöstön välillä saattaa tapahtua jakaantumista. Tämä johtuu siitä, että henkilöstö työskentelee omissa tiloissaan, eikä välttämättä tunne toistensa työtehtäviä tarkemmin. Työtehtävien sekä roolien rajausta on tehty tarkasti ja on selvä, ettei toisten alueelle ole helppo mennä. Kuvio 1, osoittaa, miten perinteisesti jaetaan henkilöstöryhmät omiin ryhmiinsä. (Lintukangas 2009, 24.)

3.2 Opettajat

Cantell (2010, 6) kiteyttää opettajan roolin napakasti: ”Opettajat ja kasvattajat ovat suuri ja vaikutukseltaan merkityksellinen ammattikunta suomalaisessa yhteiskunnassa.” Kokemuksia meillä kaikilla on opettajien ja kasvattajien työstä, joko työntekijänä, oppilaana tai vanhempana. Julkisuudessa opettajista ja heidän työstään annetaan yksipuolinen vaikutelma, mutta todellisuudessa opettajan työ on kaikkea muuta, kuin yksipuolista. Opettajien roolia kouluruokailussa ei voida korostaa liikaa, sillä kouluruokailu on opetustilanne ja oppilaat tarvitsevat valvontaa sekä esimerkkiä aikuisilta. Lintukangas ym. vertaakin, (2007, 41–42) kouluruokailua minkä tahansa oppiaineen opet-

tamiseen. Kouluruokailun ohjaukseen tarvitaan ammattitaidon lisäksi myös positiivista asennetta. Tällä helpotetaan työn luontevuutta, sillä negatiivisuus vaikuttaa oppilaiden ruokailuun väistämättä. Negatiivisuutta lisää välinpitämättömyys, ruoan moittiminen ja omien mieltymysten esille tuominen.

3.3 Rehtori

Rehtorilla riittää työsarkaa toimiessaan koulussa johtajana. Nykyään koulu ei sisällä enää pelkkiä opettajia ja oppilaita, vaan kouluhenkilökuntaan kuuluu myös muuta henkilökuntaa. Aina ei välttämättä ole niin, että ruokapalveluhenkilökunta on oma työryhmänsä ja siivoushenkilökunta omansa. Kouluissa käytetään myös niin kutsuttuja yhdistelmätyöntekijöitä, heidän toimenkuvansa saattaa sisältää esimerkiksi ruokapalvelut sekä koulun siistimistoimet. Lisäksi oppilashuoltoryhmä on olennainen osa koulun henkilöstöä, joihin lukeutuu muun muassa koulupsykologit ja terveydenhoitajat. Koulunjohtamisessa ei tule ajatella jokaista ammattiryhmää omanaan, vaan ratkaisevasti nousee esille näiden ryhmien välinen dynamiikka. (Ahonen 2001, 123–124.)

Lintukankaan (2009) mukaan rehtori on koulun hengen luoja, johon vaikuttaa paljolti se, mikä on rehtorin oma asennoituminen työhön. Esimerkiksi se, että arvostaako rehtori muun henkilökunnan työtä ja huolehtiiko hän työntekijöiden hyvinvoinnista. Koulun opetus- ja kasvatustyöstä sekä koko koulun toiminnasta, vastaa opetustoimi. Opetustoimen edustajana kouluympäristössä toimii rehtori. Rehtori on vastuussa siitä, miten koulussa sitoudutaan asetettuihin tavoitteisiin sekä tarkoituksenmukaisiin toimintatapoihin. Kouluorganisaatiossa rehtori on olennaisessa osassa, kun mietitään toimintamallien luomista ja niiden muuttamista.

Rehtorin johtamistapa osaltaan vaikuttaa siihen, miten henkilöstön kyvyt, innovaatiot ja parannusehdotukset tulevat esiin, vai tulevatko ne. Rehtorilla on mahdollisuus edistää kasvatuskumppanuutta ja pyrkiä tekemään kouluruoasta meidän yhteinen juttu, sekä henkilökunnan, että koko koulun keskuudessa. Ryhmäkeskusteluissa, jotka pidettiin pilottikouluissa, keskustelukohteen 1 rehtori ei päässyt osallistumaan ryhmäkeskusteluun, vaikka näin oli etukäteen sovittu. Paikalle pääsi kuitenkin onneksi koulun vararehtori, joka osallistui aktiivisesti keskusteluun. Keskustelukohteen 2 rehtori osallistui ryhmäkeskusteluun ja oli erittäin aktiivinen keskustelussa. (Lintukangas 2009, 26–27.)

Lintukangas ym. (2007, 40) kertoo koulun rehtorin vastuulla olevan kouluruokailun sujuvuus, sekä kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttaminen. Kouluruokailussa rehtori huolehtii siitä, että palvelujen tuottajan ja palvelujen käyttäjän toiminnot kohtaavat, lisäksi vielä niin, että koulun tavoitteet täyttyvät. Koulun rehtorin tulee myös valvoa opetussuunnitelman täytäntöön laittoa, jolloin opetussuunnitelman asiat tulee toimia kouluruokailussa myös käytännössä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutoksissa (2010) kerrotaan, että koulun sisäistä toimintaa tulee arvioida ja kehittää jatkuvasti. Espoon perusopetuksen opintosuunnitelman mukaan arviointi, uusien tavoitteiden asettelu sekä käytännön opetustoiminta ovat toisilleen luontainen jatkumo. Jatkumon lopputulos rekisteröidään opetussuunnitelmaan. Koulun toimintatapojen arviointi on ensiarvoisen tärkeää. Sillä sen avulla tunnistetaan vahvuuksia, kehityskohteita sekä annetaan suuntaviivoja koulun toiminnan kehittämiseksi. (Opetushallitus. 2004; Espoon perusopetuksen ops.)

Koulussa tulee olla avoin keskustelukulttuuri, jota koulun rehtorin tulee rohkaista. Avoimessa keskustelukulttuurissa keskustellaan toimintatavoista ja vastuista avoimesti ja rakentavasti. Rehtorin tulee kiinnittää huomiota myös niin kutsuttuun hiljaiseen tietoon, jota saadaan työkokemuksen kautta. Esimerkiksi ruokapalveluhenkilökunnalla on arvokasta työkokemusta käytännön työstä, joka näkyy tietona ja taitona. Hiljainen tieto on arvokas kehityskeino. Rehtorin työhön kuuluu johtaa koulun henkilöstöä siten, että jokaisen osaamista arvostetaan ja henkilöstöä rohkaistaan tekemään yhteistyötä keskenään. Lintukangas (2009, 26) listaa rehtorin työssä on olennaisimpia seikkoja, joita ovat; oma asennoituminen työhönsä, arvostus muiden työtä kohtaan sekä työntekijöiden hyvinvoinnista huolehtiminen. Esimerkillistä rehtorin työtä tukevaa toimintaa edistetään muun muassa poistamalla valtaeroja ja hierarkiaa, luomalla hyvät suhteet johdon ja luottamusmiesten välille, koulutustoiminnan ja työkykyä ylläpitävän toiminnan suosimisella sekä henkilöstön asiantuntemuksen hyödyntämisellä.

3.4 Ruokapalveluhenkilökunta

Ruokapalveluhenkilökunnalla on olennainen osa kouluruokailussa. Kouluruokailussa oppilaat voivat hyödyntää ruokapalveluhenkilökunnan ammattitaitoa ja kysyä ravitsemuksesta ja ruokalajeista. Tämä kertoo siitä, että ruokapalveluhenkilökunta kuuluu olennaisesti kasvatus- ja yhteistyökumppaneiksi koulussa ja etenkin kouluruokailun

kasvatustehtävässä. Ruokapalveluhenkilöstön tuleekin olla tavoitettavissa ja oppilaille helposti lähestyttävissä kouluruokailussa. (Lintukangas 2009, 26.)

Ruokapalveluhenkilökunnalla on oma osansa kasvatustyössä kouluympäristössä. Lintukangas selventääkin (2009, 163), miten koulutus sekä osallistaminen koulun kasvatustavoitteiden mukaiseen toimintaan, kertoo tasa-arvoisuudesta koulussa. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella kouluyhteisön jäsenellä on oltava mahdollisuus kouluttautua sekä osallistua toimintaan, joka kehittää kouluyhteisöä, työtehtävästä tai nimikkeestä riippumatta. Lintukangas kertoo kirjassaan Kouluruokailuhenkilöstö matkalla kasvattajaksi (2009), TaRu-koulutuksesta, eli taitavaksi ruokapalveluosaajaksi koulutuksesta, jossa hyödynnetään osallistujien eli ruokapalvelutyöntekijöiden jo aikaisemmin oppimaa, joka voi olla teoretietoa, käytännönosaamista tai molempia. Näitä tietoja ja taitoja sovelletaan TaRu-koulutuksessa käytännönläheisesti, yhdessä osallistujien kesken. (Seija Lintukankaan kotisivut.)

Ruokapalveluhenkilökunnan itsetunto sekä arvostus omaa työtä kohtaan ovat tärkeitä. Tiedostamalla oman työnsä tärkeyden, vaikuttaa se myös olennaisesti kouluruoan laatuun. Henkilöstö tarttui TaRu-koulutuksen aikana kouluruoan epäkohtiin hanakammin ja muun muassa kouluruokailuympäristö parani sitä kautta. Sitä mukaa, kun luottamus ja osaaminen kasvoivat ruokapalveluhenkilökunnalla itsellään, oli myös helpompi huomioda oppilaiden ongelmat, jotka koskivat ruokailua ja ravitsemusta. Ruokapalveluhenkilökunta otettiin myös mukaan vanhempainiltoihin, palavereihin sekä muihin yhteiseen toimintaan. (Lintukangas 2009, 163.)

Ravitsemusalan kehittämiskonsultti Margit Kojon mukaan, kouluruoan ulkonäköön sekä ruokailijoiden viihtyvyyteen panostettaessa, saataisiin kouluruokailusta oppilaille miellyttävämpi kokemus. Kojo nostaa esille myös oppilaiden sekä kotiväen mukaan ottamisen kouluruoan ja kouluruokailun kehittämiseen. Oppilaiden ruokatoiveita tulisi kuunnella sekä vanhempien mielipiteet ottaa huomioon, sillä vanhempien positiivinen asenne kouluruokailua kohtaan, heijastuu sitä kautta myös oppilaisiin. (Yle/uutiset.)

Kouluruokailun haasteena on Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan (2010, 63) riittävän ravitsemusosaamisen ylläpito ja kehittäminen. On todella tärkeää kehittää ja kehittyä jatkuvasti. Ruokapalveluhenkilöstön täytyy oman ammattitaitonsa lisäksi, käyttää työssään koulun tavoitteiden mukaisesti ja oppia käyttämään kasvattajanäkö-

kulmaa työssään. Ravintoasiantuntija Kojon mukaan, ruokapalveluhenkilöstön pitää vaikuttaa positiiviseen ilmapiiriin myös omalla olemuksellaan. Iloinen ilmapiiri on huomattavasti mukavampi ruokailuympäristö jokaiselle, kuin vihainen. (Lintukangas ym. 2007, 20; KP24/uutiset.)

Piispasen (2008, 194) mukaan kouluruokahenkilöstöllä on olennainen osa, luotaessa kouluruokaympäristöstä oppimisympäristöä. Oppimisympäristössä olennaisia asioita ovat läsnäolo, vuorovaikutus ja ennen kaikkea toisesta huolehtiminen. Piispanen (2008) perustelee tietoa väitöskirjassaan laadullisella tutkimuksella. Tutkimuksen mukaan huolehtiminen tulee konkreettiseksi oppimisympäristössä, mikäli oppimisympäristö on oikeanlainen. Piispanen teki lomakekyselyn oppilaille, vanhemmille sekä opettajille ja heidän vastauksiaan vertailtiin. Tutkimuksen tavoitteita oli selvittää, että mihin oppilaiden, opettajien ja vanhempien hyvyyskäsitteet perustuvat. Miten edellytyksiä parannettaisiin, jotta oppilaat, opettajat ja vanhemmat kokisivat oppimisympäristön hyväksi. Konkreettiseksi tulevat sellaiset asiat, joilla voidaan vaikuttaa positiivisesti esimerkiksi oppimiseen ja mielekkyyteen koulussa. Piispasen mukaan (2008, 4, 194) turvallisuus kouluympäristössä nousi tärkeimmäksi asiaksi ja oli myös kaiken lähtökohta.

3.5 Terveystenhoitaja

Terveystenhoitolaissa (30.12.2010/1326) määrätään kunnan tehtäväksi varmistaa, että oppilaille tarjotaan peruskouluissa kouluterveydenhuollon palvelut. Kouluterveydenhuollon tehtäviä ovat esimerkiksi oppilaiden terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen sekä oppilaan vanhempien kasvatustyön tukeminen. Kouluterveydenhoitaja opastaa oppilaita sekä huoltajia, muun muassa säännöllisistä ruoka-ajoista sekä terveellisen ruoan vaikutuksista hyvinvointiin. Yhteistyö kouluterveydenhuollon ja huoltajan välillä, liittyen kunkin oppilaan ravitsemukseen, terveyteen tai sairauteen on tärkeää. Oppilaiden hyvinvointiin ja ravitsemuksellisiin asioihin tulee kiinnittää huomiota. (Lahtinen 2011, 217.)

Terveystenhoitajalla on koulussa tärkeä rooli, sillä yläkoulussa nuoret ovat noin 13–16-vuotiaita ja vielä kasvavat ja kehittyvät. Ryhmäkeskustelussa, keskustelukohteessa 1, korostui terveystenhoitajan tärkeys. Koulussa kerrottiin olevan esimerkiksi nuoria, jotka eivät ruokaile ollenkaan kouluruokailussa. Tällaisissa tapauksissa terveysten-

tajalla on tärkeä rooli olla selvittämässä asiaa, koululaisen ja tämän vanhempien kanssa, miksi näin on. Keskustelukohteessa 1 nousi myös esille se, miten terveydenhoitajan läsnäolo luo itsessään jo turvallisuuden tunnetta oppilaille. Myös vaivattomuus päästä terveydenhoitajan luokse, madaltaa kynnystä pyytää apua, mikäli oppilas sitä tarvitsee.

Iso osa terveydenhoitajan työtä on koulussa tehtävät terveystarkastukset oppilaille. Jokaisen oppilaan kanssa käydään läpi ruokailuasioita, terveystarkastuksen yhteydessä. Molemmissa ryhmäkeskusteluissa terveydenhoitajat nostivat esille terveystarkastukset. Terveystarkastuksissa käydään läpi muiden terveystarkastusten lisäksi oppilaan ruokailua sekä koulussa, että kotona. Esimerkiksi syökö oppilas aamupalan ennen kouluun lähtöä, syökö oppilas kouluruokailussa ja niin edelleen.

Kouluruokailu on isossa osassa myös oppilaiden oppimisvalmiudessa sekä vireystilassa, koulupäivän aikana. Kouluruokalista suunniltaessa on otettava huomioon Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ravitsemussuositukset. Nämä suositukset, sekä yhteistyö kouluterveydenhuollon ja ruokapalveluhenkilöstön välillä on tärkeää, sillä se mitä ruokalistalla on vaikuttaa olennaisesti kouluruoan menekkiin ja sitä kautta oppilaiden terveyteen. Kouluruoan tulee vaalia terveyttä edistäviä ruokailutottumuksia, sillä ne ovat osa ehkäisevää terveydenhuoltoa. (Lahtinen 2000, 218.)

4 SÄHKÖINEN VUOROVAIKUTUSYMPÄRISTÖ- JA SEN VÄLINEET

Osana hanketta toimii sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet. Hankkeessa kokeillaan, miten VTT:n yhteissuunnittelutyökalua, Owelaa voitaisiin käyttää kommunikaation lisääjänä ja mahdollistajana, eri tahojen välillä. Lisäksi hyödynnetään koulujen käyttämää Kouluhallinnon Wilma-ohjelmaa. Opinnäytetyössä esillä on myös sosiaalinen media. Muun muassa Facebook nousi ryhmäkeskusteluissa esille, monesakin yhteydessä.

4.1 Wilma

Wilma on kouluhallinnon ohjelma, jota voidaan hyödyntää tiedon jakamisen välineenä kouluissa. Se helpottaa muun muassa oppilaiden poissaolojen selvittämistä. Wilma

mahdollistaa niin opettajien, kun oppilaiden vanhempienkin tietoisuutta oppilaiden koulunkäynnistä. Myös oppilaat saavat Wilmasta apua koulunkäyntiin, opettajat voivat merkitä Wilmaan kotitehtäviä ja esimerkiksi koepäiviä. Wilmaa käyttävät opettajat, oppilaat, huoltajat sekä muu koulun henkilökunta. Wilmassa oppilaat pystyvät valitsemaan kursseja, seuraamaan suorituksiaan, lukemaan tiedotteita ja viestivät opettajan kanssa. Opettajat syöttävät Wilmaan arvioinnit, poissaolot ja viestivät opiskelijoiden ja huoltajien kanssa. Huoltajat pystyvät seuraamaan ja selvittämään Wilman kautta opiskelijan poissaoloja, viestivät opettajien kanssa ja lisäksi lukevat koulun tiedotteita. (Cantell 2011, 257; Wilma, Helsingin Kaupunki.)

4.2 Innovaatiotila Owela

Owela on ideointiin ja palveluiden kehittämiseen tarkoitettu verkkotyökalu. Owela on VTT:n suunnittelema yhteissuunnittelutyökalu, jonka avulla saadaan eri osapuolten mielipiteet kuuluviin. Owelaa käytetään hankkeessa joustavasti valittujen toimenpiteiden tukena. Owelassa käytettäviä menetelmiä voisivat olla muun muassa ruokapäiväkirja, gallup, chat, ideointi, niiden arviointi ja äänestys. Kyseessä on kaiken kaikkiaan todella monipuolinen verkkotyökalu, jota voidaan muokata kulloiseenkin tarpeeseen sopivaksi. Friedrich kertoo (tulossa) väitöskirjassaan, että Owela on ennen kaikkea käyttäjälähtöinen verkkotyökalu, joka perustuu avoimuuteen. Owelan tavoitteena onkin olla avoin, helppo ja hauska käyttää. Tästä kertoo se, että Owela on aina käytettävissä eikä käyttäjällä ole aika- tai tilarajoituksia. Owelan käyttäjä on Friedrichin (Tulossa) mukaan, 13–90-vuotias henkilö, joka käyttää Internetiä sekä sosiaalista mediaa.

Owela on kasvava ja kehittyvä verkkotyökalu, jolla oli jo vuoden 2012 loppuun mennessä yli 3500 rekisteröitynyttä käyttäjää. Owela on kehittynyt sen käytön aikana, myös käyttäjien palaute on auttanut kehittämään Owelaa. Owelassa käyttäjän on rekisteröidyttävä, jolloin käyttäjällä on oma profiilisivu. Profiilisivulla näkyy Owelan käyttäjän toiminnot Owelassa, esimerkiksi mitä käyttäjä on kommentoinut Owelassa. (Friedrich. Väitöskirja, tulossa.)

4.3 Sosiaalinen media

TEPA-sanastokeskuksen, TSK:n termipankin mukaan, sosiaalinen media määritellään seuraavasti: ”Tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntävä viestinnän muoto, jossa

käsitellään vuorovaikutteisesti ja käyttäjälähtöisesti tuotettua sisältöä ja luodaan ja ylläpidetään ihmisten välisiä suhteita.” Sosiaalinen media voi olla esimerkiksi verkostoitumissivujen, keskustelupalstojen tai sisältöaineiston, kuten Youtuben käyttöä. Itellan (2012) tekemässä tutkimuksessa, tutkittiin sosiaalisen median käyttöä, sen merkitystä ja vaikutusta. Tutkimuksessa nousivat esille ikäryhmät. Sosiaalisen median runsas käyttö korostuu 15–19-vuotiailla, päinvastoin, kun esimerkiksi 40–44-vuotiailla. Tutkimuksessa selvitettiin myös sosiaalisen median käyttösyiden tärkeyttä, 15–64-vuotiailla suomalaisilla. Tärkeimmäksi sosiaalisen median käyttösyiksi nousi tutkimuksessa yhteydenpito perheeseen, sukulaisiin ja ystäviin. (Itella tutkimussarja 6/2012; TEPA-sanastokeskus 2010, TSK.)

5 RYHMÄKESKUSTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä toimii fokusryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelu on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Ryhmäkeskustelu on hyvä tutkimusmenetelmä tässä opinnäytetyössä, koska sillä saadaan vuorovaikutuksen keinoin mielipiteitä lähiaikuisilta. Keskustelu, joka syntyy ryhmäkeskusteluissa, on tärkein tiedonlähde tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä halutaan selvittää koulun lähiaikuisten mielipiteitä, asenteita ja ajatuksia kouluruokailusta, kouluruoasta ja sen merkityksestä oppilaiden hyvinvointiin. Lisäksi selvittää millainen on aikuisten merkitys ohjaajina ja roolimalleina oppilaille sekä sähköisen vuorovaikutuksen ja sen välineiden toimivuus ja kehityssuunta.

Ryhmäkeskusteluissa käytetään apuna kysymysrunkoa, joka toimii ryhmäkeskusteluissa punaisena lankana. Kysymysrunгон kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, joiden tarkoituksena on saada aikaan osallistujien välillä keskustelua. Tutkimusmenetelmään olennaisesti kuuluu saadun aineiston käsittely ja analysointi. Ryhmäkeskustelut tallennetaan nauhoittamalla ne ja nauhat litteroidaan eli puretaan tekstimuotoon ja sen jälkeen materiaali analysoidaan.

5.1 Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivinen tutkimus on nyt nykyään yleistä, mutta paikkansa se on saanut vasta 1970-luvun lopulla suomalaisessa kasvatustieteessä. Kvalitatiivisen tutkimuksen yleis-

tyminen nähtiin vastaliikkeenä kvantitatiivisen tutkimuksen, lähes yksinomaiselle käytölle. Nykyään ei ole enää niin mustavalkoista jakoa näiden kahden menetelmän välillä, vaan yhdessä tutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia metodeja, jolloin saadaan molempien tutkimusmenetelmien hyödyt käyttöön. (Syrjäläinen ym. 2008, 7.)

Alasuutari kiteyttää (1999, 84) kvalitatiivisen aineiston ominaisuuksista tärkeimpiä ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus sekä kompleksisuus. Tämä kertoo siitä, että kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä tutkii enemmän haastattelua kokonaisuutena, joka huomioi vuorovaikutusta ja sanatonta viestintää, kuten elekieltä. Haastattelijakaan ei keskity pelkästään kysyttyihin kysymyksiin ja vastauksiin, vaan katsoo haastattelua kokonaisuutena. Laadullista haastattelututkimusta tehtäessä, eroaa se määrällisestä eli kvantitatiivisesta tutkimuksesta paljon. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston kokoamis- ja käsittelyvaiheet ovat enemmän yhteyksissä toisiinsa, verrattaessa kvantitatiiviseen tutkimukseen. Laadullista ja määrällistä tutkimusta käytetään, kuitenkin nykyään myös yhdessä. Näin tutkimuksessa tutkimusmenetelmät toimivat toistensa jatkumona ja täydentävät toinen toisiaan. (Ruusuvuori ym. 2010, 11.)

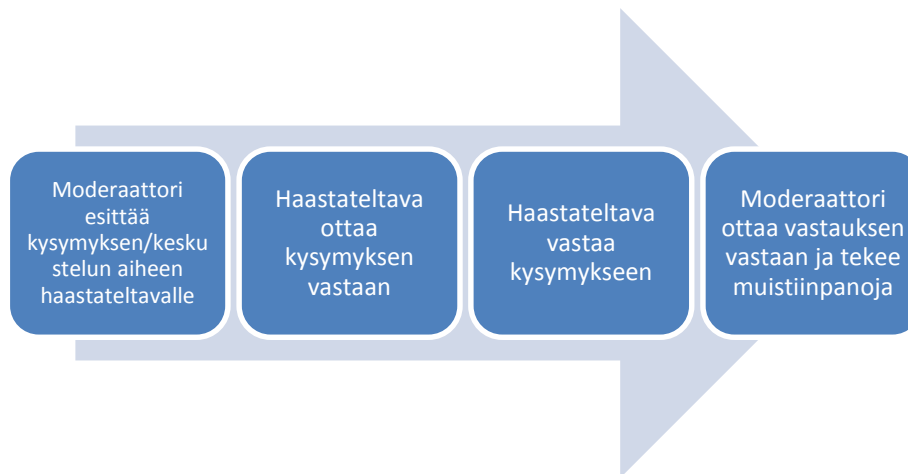
Kvalitatiivinen tutkimus kiteytyy kahteen pääosaan; havaintojen pelkistämisvaiheeseen ja arvoituksen ratkaisuvaiheeseen. Kuitenkin tämä on mahdollista tehdä vain teoriassa, sillä käytännössä laadullisessa menetelmässä nämä nitoutuvat toisiinsa. Pelkistämisvaiheessa aineistoa tarkastellaan tietystä näkökulmasta, teoreettisen viitekehysten rajoissa. Tämä tekee litteroidun materiaalin käsittelystä huomattavasti helpommin hallittavaa. Tämän jälkeen pelkistetyjä havaintoja yhdistellään, joko yhdeksi havainnoksi tai suurpiirteisemmin havaintojen joukoksi. Arvoituksen ratkaisuvaiheessa kootaan johtolankojen ja mahdollisten vihjeiden avulla merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Kyseinen vaihe kytkee tutkijan kiinnittämään huomiota moniin eri vaiheisiin tutkimuksessa, kuten haastattelutilanteen teemoihin ja puheenaiheisiin. (Alasuutari 1999, 39–40, 44, 47.)

5.2 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Haastattelu tiedonhankintakeinona on erittäin käytetty. Ruusuvuori ja Tiittula tiivistää (2005, 9) ”Jos halutaan tietoa, on luontevaa kysyä. Oletus on, että kysyvälle vastataan”. Yksilöhaastattelussa noudatetaan omaa logiikkaansa, ryhmähaastattelu tai ryhmäkeskustelu eroaa tästä hyvinkin konkreettisesti, sillä haastattelutilanteessa on pai-

kalla yhtä aikaa useita osallistujia. Lisäksi haastatteluun osallistuu vetäjä eli moderaattori, joka osallistuu keskusteluun ja ohjaa sitä. Ryhmähaastattelu tai ryhmäkeskustelu herättääkin ihmisissä mielikuvan arkikeskusteluista tai palaverikäyttäytymisestä. Arkikeskustelusta haastattelu kuitenkin eroaa moderaattorin vuoksi, joka vaikuttaa keskustelun luonteeseen väistämättä. Esimerkiksi kahvipöytäkeskustelu harvoin on ohjaamassa vetäjä. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 232.)

Ryhmähaastattelutilanteessa voidaan nostaa neljä vuorovaikutuksen vaihetta esiin, jotka ovat:

KUVIO 2. Haastattelutilanteen 4 vuorovaikutuksen vaihetta. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 232.)

Haastattelutilanne ei kuitenkaan aina etene virheettömästi, sillä haastattelija tarvitsee haastateltavan vastauksen ja on riippuvainen siitä. Haastattelun tarkoituksena on haastateltavan ja haastattelijan tiedonvaihto, josta hyötyvät molemmat osapuolet. Kuvio 2, edustaa tässä tapauksessa yleisesti haastattelun toimintatapaa, moderaattorin ja osallistujan välillä. Ryhmätilanteessa harvoin esitetään kysymys suoraan yhdelle osallistujis- ta, ellei kyseessä ole lisäkysymys. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 70.)

5.2.1 Haastattelun muodot

Haastattelut voidaan jakaa strukturoituihin ja strukturoimattomiin, myös nimityksiä standardoitu ja standardoimaton käytetään. Strukturoitua haastattelua kuvastaa hyvin esimerkiksi lomakekysely, jossa on valmiit kysymykset ja vastausvaihtoehdot. Kyse-

lylomake on jokaiselle kyselyyn vastanneelle samanlainen ja kysymykset ovat samassa järjestyksessä. Strukturoidussa haastattelussa haastattelijä ei pääse vaikuttamaan haastateltavan vastauksiin omilla näkemyksillään. Myös näiden kahden välimaastosta löytyy puolistrukturoitu- tai puolistandardoitu haastattelu, josta hyvänä esimerkkinä teemahaastattelu. Teemahaastatteluissa on päätetty, joku näkökohta, mutta se jättää myös vuorovaikutukselle ja sattumalle varansa. Teemahaastattelua siis voidaan pitää suhteellisen vapaamuotoisena, mutta kuitenkin se pysyy teemassa, vaikka kysymysten muotoilu ja järjestys voikin vaihdella. Strukturoimaton haastattelu rakentaa haastateltavan varaan ja etenee haastateltavan ehdoilla. Strukturoimaton haastattelu muistuttaa hyvin paljon vapaata keskustelua, siksi sitä nimitetäänkin esimerkiksi avoimeksi haastatteluksi. Strukturoimattomassa haastattelussa, osapuolet voivat päättää puheenaiheista ja viedä keskustelua haluamaansa suuntaan. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 11–12.)

Haastattelun perusidea on, että kaikki haastatteluun osallistuvat henkilöt osallistuvat tiedon tuottamiseen, tavalla tai toisella. Vaikka haastattelu olisi strukturoimaton, on sen kuitenkin edettävä johonkin suuntaan. Haastateltavia ei voi jättää harhailemaan ilman suuntaa. Haastattelu rakentuu haastattelijan ja haastateltavien yhteistyön kautta. Vuorovaikutus on tietenkin olennaisessa osassa itse haastattelussa, mutta sen lisäksi myös se on huomioitava haastattelun suunnittelussa, tutkimusaineiston analyysissä sekä tulosten raportoinnissa. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 12–13.)

5.2.2 Fokusryhmäkeskustelu

Ruusuvuori ja Tiittula kiteyttävät (2005, 229) ryhmäkeskustelun idean: ”Ryhmäkeskustelulla viitataan järjestettyyn keskustelutilaisuuteen, johon on kutsuttu joukko ihmisiä keskustelemaan tietystä aiheesta fokusoidusti, mutta vapaamuotoisesti, tietyksi ajaksi, yleensä noin kahdeksi tunniksi”. Ryhmän koostaminen on olennaista ryhmäkeskustelua suunnitellessa. Osallistujat voidaan esimerkiksi rekrytoida ammattilaisten kautta. Tällöin saadaan paras mahdollinen otos osallistujia ryhmäkeskusteluun. Se millaisia henkilöitä keskusteluun valitaan, vaikuttaa ratkaisevasti keskustelun onnistumiseen. Vuorovaikutus on kuitenkin se, jota ryhmäkeskustelussa lähdetään hakemaan. Olennainen asia osallistujia valittaessa on esimerkiksi se, että ovatko osallistujat toisilleen ennestään tuttuja vai tuntemattomia. Myös se, että ovatko he samassa

asemassa vai ei. Nämä ovat olennaisia asioita, jotka tulee huomioida, koska se vaikuttaa vuorovaikutuksen lähtökohtiin.

Henkilöiden ollessa eri asemissa toimivia, saattaa se itsessään vaikuttaa ryhmätilanteeseen, joko positiivisella tai negatiivisella tavalla. Ruusuvuori ja Tiittula kertoo (2005, 229), että ryhmän jäsenillä tulisi olla joku yhteinen tekijä, jotta heillä on mielenkiintoa keskustella aiheesta toistensa kanssa. Opinnäytetyön ryhmäkeskusteluihin osallistuneet henkilöt olivat kaikki koulussa työskenteleviä henkilöitä, eli koulun lähiaikuisia. Yhdistävä tekijä heillä oli kouluruoka. Alasuutari kertoo (1995, 153), että ryhmäkeskusteluja vierastetaan ehkä siitä syystä, etteivät ihmiset kehtaa tai halua puhua omista asioistaan, muiden osallistujien läsnä ollessa. Tämä näkyy keskustelun pinnalliseksi jäämisenä, jolloin ryhmän sisäisiä ristiriitoja peitellään ja sen sijasta myötäillään, jolloin lopputulos ei ole totuudenmukainen. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 223, 235.)

Ryhmäkeskustelussa on ihanteellinen tilanne se, että kaikki osallistujat saadaan mukaan keskusteluun. On kuitenkin aina ryhmästä riippuvaista, minkälaisia luonteenpiirteitä ryhmässä nousee esiin. Esimerkiksi kovin dominoiva osallistuja saattaa viedä puheenvuoron hiljaisemmalta osallistujalta, tai tyrmätä tämän mielipiteen, jolloin hiljainen osallistuja ei koe enää tarvetta osallistua keskusteluun. Tällaisissa tapauksissa vetäjän on huolehdittava siitä, että viestittää joko non-verbaalisti tai verbaalisti dominoivalle osallistujalle, että muillekin pitää antaa mahdollisuus kertoa mielipiteensä. Esimerkkejä non-verbaaleista tavoista ovat; asennon vaihtaminen, katseen ja vartalon kääntäminen pois dominoivasta osallistujasta ja kääntyminen rohkaisevasti hiljaisempia osallistujia kohti. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 236.)

5.2.3 Ero ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun välillä

Ryhmähaastattelu ja ryhmäkeskustelu ovat hyvin lähellä toisiaan tutkimusmenetelmänä. Ryhmähaastattelu on hiukan muodollisempi, verrattuna ryhmäkeskusteluun. Ryhmäkeskustelu on jo nimeltäänkin vapaamuotoisempi, keskustelua viitekehyksen rajoissa, jostain aihealueesta. Eroavaisuus ryhmähaastattelun ja ryhmäkeskustelun välillä syntyy vuorovaikutuksen luonteesta. Ryhmäkeskustelussa on kyse osallistujien keskeisestä vuorovaikutuksesta, kun taas ryhmähaastattelussa se keskittyy moderaattorin eli vetäjän ja haastateltavan välille kukin yksi kerrallaan. Ryhmähaastattelu ja ryhmä-

keskustelutilanne ovat paljon kiinni vuorovaikutuksesta, kysymykset mukautuvat tilanteessa ja jatkokysymykset riippuvat osallistujien vastauksista. Ryhmäkeskustelu tilanteena eroaa ryhmähaastattelusta juuri tässä perinteisessä haastattelun asettelumallissa, jossa haastatteli kysyy ja osallistuja vastaa ja sitten tulee taas uusi kysymys ja niin edelleen. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 223.)

Molemmat tutkimusmenetelmät ryhmähaastattelu sekä ryhmäkeskustelu ovat kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Ryhmähaastattelu ja ryhmäkeskustelu ovat tutkimusmenetelmiä, jotka ovat joustavia ja elävät tilanteen edetessä. Olennaista on miettiä tutkimuksen tarkoitus ja sen puitteisiin sopiva tutkimusmenetelmä. Tuomi ja Sarajärvi vinkkaavatkin (2002, 76–77), että on tutkijan omissa käsissä, pidetäänkö yhdenmukaisuus läpi koko ryhmätilanteen vai haluaako tutkija edetä tilanteen mukaan, joka ryhmätilanteessa on luontevaa.

5.3 Moderointi eli ryhmän vetäminen

Ruusuvuori ja Tiittula listaavat (2005, 230–231) moderaattorina eli ryhmäkeskustelun vetäjänä toimimisen perustehtäviä, jotka keskittyvät lähinnä keskustelun ehtojen luomiseen, puheen mahdollistamista, sääntöjen esittämistä ja niiden valvomista. Ryhmäkeskustelun alkaessa vetäjä luo säännöt ja edellytykset keskustelulle. Ryhmäkeskustelujen lähtökohtana yleensä on, että keskustelun vetäjällä on itse ryhmätilanteessa vahva asema. Vetäjällä itsellään sekä osallistujilla tulisi olla tunne, että vetäjä tiedostaa asemansa ja toimii sen mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että ryhmän vetäjä antaa osallistujille tilaa ja ääntä. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 104.)

Ryhmän moderaattori ei ryhmäkeskustelussa osallistu itse aktiivisesti keskusteluun. Keskustelu on osallistujien tehtävä. Moderoattorin tehtävä on kuitenkin ohjata keskustelua tiettyyn suuntaan, erilaisten käytäntöjen avulla. Näitä erilaisia käytäntöjä ovat esimerkiksi verbaaliset ja non-verbaaliset keinot. Keskeisin keino ovat verbaalit kysymykset, jotka ovat usein ryhmäkeskustelu tilanteessa avoimia. Näiden tehtävänä usein on saada osallistujia kertomaan kertomuksia tapahtuneesta. Kertomukset ovat lyhyitä, kuten monesti arkikeskusteluissakin ja keskustelevat täydentävät toinen toisiaan. Ryhmäkeskustelu elää läpi vaiheiden, mutta on selvää, että ryhmäkeskustelun alkuvaihe voi olla jännittynyt. Ryhmän vetäjä voi tässäkin tilanteessa rentouttaa tunnelmaa, esimerkiksi jo pelkällä puhetyylillään. Käytettäessä muodollisia termejä, ku-

ten puhuttaessa keskustelusta tutkimuksena, lisää se osallistujien epävarmuutta. Sillä vallitseva käsitys tutkimuksesta on usein varsin muodollinen. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 231, 235.)

Ryhmäkeskustelussa luottamus on tärkeää, ryhmäkeskusteluun osallistuvien on oltava tietoisia siitä, että keskustelu on luottamuksellinen ja sitä käytetään vain kyseessä olevaan tutkimukseen, tutkimusmenetelmänä. Ryhmäkeskustelun vetäjän onkin hyvä kertoa keskustelijoille ryhmäkeskustelun taustoista, kuten tarkoituksesta totuudenmukaisesti. Ryhmäkeskustelussa saamia tietoja tulee käsitellä sekä säilyttää luottamuksellisesti. Ryhmäkeskustelun alkaessa vetäjä voi näin ansaita osallistuvien luottamusta, joka on ryhmäkeskustelussa tärkeää. Vetäjän on myös hyvä kertoa osallistujille, että häneen on mahdollista ottaa yhteyttä myös jälkikäteen. Tällöin osallistujat voivat tehdä vielä tarkennuksia sanomisiinsa tai peruuttaa koko oman osallistumisensa. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 17.)

Hirsjärvi ja Hurme kiteyttää (2000, 68), miten hyväksi haastattelijaksi tullaan ”Haastattelijaksi ei synnytä haastattelijaksi opitaan”. Ryhmäkeskustelutilanne on haasteellinen kaikille osapuolille. Jokainen ryhmäkeskustelu on tilanteena aina erilainen, mutta moderaattorin kokemus ja vahvuudet näkyvät toimivana haastattelutilanteena. Moderaattorin hyväksi piirteiksi voidaan laskea muun muassa avoimuus, velvollisuudentuntoisuus ja se, että tuntee aihepiirin, mitä haastattelutilanne koskee. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 68–69).

5.4 Kysymysrunгон laadinta

Kysymysrunkoa laadittaessa tulee muistaa, että tavoitteena ryhmäkeskustelussa on saada aikaan keskustelua. Kysymysrunkoa miettiessä kannattaa tietoisesti välttää, kyllä/ei kysymyksiä, sillä ne sisältävät aina ennakko-oletuksen. Tämänkaltaisia kysymyksiä kysyttäessä kannattaa käyttää menetelmänä kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, esimerkiksi kyselylomaketta. Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta halutaan löytää jotain uutta, jotain mitä ei ole ennen havaittu. Avoimet kysymykset auttavat ihmisiä keskustelemaan, jolloin vuorovaikutus saa ryhmäkeskustelussa oman osansa. (Ruusuvuori ym. 2010, 16.)

Ryhmäkeskustelutilanteessa, kuten muissakin vuorovaikutustilanteissa on mahdotonta pysyä etukäteen suunnitellussa ohjelmassa, jossa ei tapahdu poikkeuksia. Arkielämän keskustelutilanteiden opit saattavat nousta esille ryhmäkeskustelun ollessa vauhdissa. Vuorovaikutus on yksi osa koko ryhmäkeskusteluprosessia, sitä ei kuitenkaan kannata väheksyä, vaan muistaa vuorovaikutuksen läsnäolo koko prosessin ajan. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 52,56.)

Onnistuneeseen ryhmäkeskusteluun vaikuttaa moni tekijä, mutta yksi niistä on moderaattorin kysymykset ja sitä kautta osallistujien vastauksien laatu. Vastauksien laatuun vaikuttaa se, miten osallistuja kokee kysymykseen kuuluvan vastata. Moderaattorin tulee siirtää vastuu osallistujille. Mikäli vetäjä kysyy ja saa vastauksia saattavat vastaukset jäädä raportin tasolle. Ryhmäkeskustelurunkoa laadittaessa täytyy muistaa, että moderaattorilla pitää olla mahdollisimman pieni vaikutus osallistujien vastauksiin, myös kysymysten esittäminen eri tilanteissa on oltava samanlaista. Ryhmäkeskustelussa olennaisin on hetki, jolloin vastausta haetaan. Moderaattorin kysyessä kysymys, luo se välittömästi osallistujille tilanteen, jossa kysymys luo seuraavalle puheenvuorolle odotuksia. Myös se, miten kysymys kysytään tai ilmaistaan, vaikuttaa siihen miten vastaus kuuluu muotoilla. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 51, 199.)

Vuorovaikutuksen näkökulmasta kysymykset voi esittää tai ilmaista monella eri tapaa. Esimerkkejä puheenvuoroista ja eleistä, jotka toimivat kysymyksinä; kieliopilliset kysymykset, joita ovat kysymyssanalla alkavat kysymykset, myönteistä tai kielteistä hakevat vaihtoehto kysymykset, vastauksen toisto, oman tietämättömyyden ilmaus, kiinnostuksen osoitus, hiljaisuus yhdistettynä non-verbaaliin toimintaan. Kysymysrunkoa laadittaessa on joitakin perusteita, joita kannattaa noudattaa toimiessaan moderaattorina. Esimerkiksi kysymyssarjojen esittäminen, joka sisältää monta eri kysymystä. Tähän olennainen syy on, että osallistujan on hankalaa vastata kysymyssarjoihin ja lisäksi joitakin kysymyksiä saattaa jäädä vaille huomiota. Hyväksi havaittu keino on aloittaa haastattelu/keskustelu lyhyillä kysymyksillä, jotka ovat yksinkertaisia. Ne selvittävät osallistujien taustaa ja niihin osallistujat voi vastata lyhyesti. Myös laajoista kysymyksistä aloittaminen ja eteneminen yksityiskohtaisempiin kysymyksiin on hyvä tapa edetä haastattelussa/keskustelussa. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 55.)

5.5 Nauhoittaminen

Nauhoittaminen on olennainen osa ryhmäkeskustelua ja se helpottaa huomattavasti myös moderaattorin työtä ryhmäkeskustelutilanteessa ja etenkin analysointivaiheessa. Ryhmäkeskustelussa ei tällöin tarvitse keskittyä muistiinpanojen tekemiseen. Analysointivaiheessa tekstiä pystyy käsittelemään helpommin litteroimalla tekstin nauhurilta. Ruusuvuori ja Tiittula kertoo (2005, 14), että haastattelun nauhoittaminen antaa mahdollisuuden palata tilanteeseen uudestaan. Nauhoitusta voi silloin käyttää sekä muistiapuna, että nauhalta voi tarkastaa tulkinnat uudestaan.

5.6 Litterointi eli nauhoitusten purku

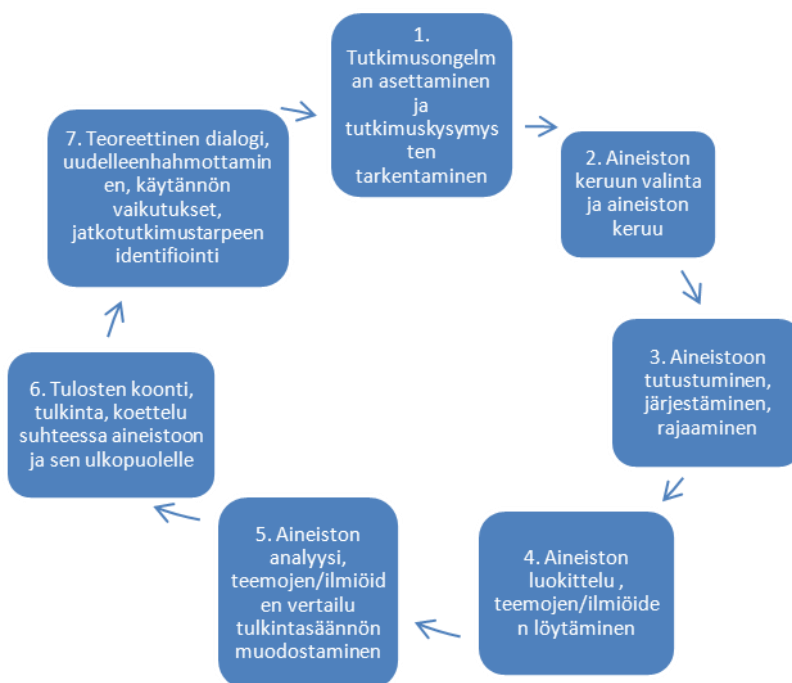
Litterointia voidaan käyttää apuna käsiteltäessä nauhoitettua haastattelua. Litterointia voidaan käyttää lähestymiskeinona tutkijan ja aineiston välillä. Litteroinnin avulla teksti saadaan helpommin analysoitavaan muotoon. Riippuu aineiston laajuudesta kannattaako koko aineistoa litteroida, tällöin litterointia voidaan käyttää myös yhtenä rajaamisen keinona. Jos näin päätyy aineistoa rajaamaan, tutkimuskysymyksiä sekä tutkimusongelmia tulee käyttää punaisena lankana. Lisäksi on oltava mietitty tarkkaan perusteita rajaukselle sekä noudatettava sitä johdonmukaisesti. (Ruusuvuori ym. 2010, 14.)

Litterointi on hyvä keino käsitellä aineistoa. Litterointia voi käyttää muistiapuna ja myös yksityiskohtien havaitseminen litteroidusta aineistosta on helpompaa. Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttaa muun muassa tutkimuskysymykset ja käytetty tutkimusmetodi. Ruusuvuori & Tiittula selventääkin (2005, 16), mikäli aineistoa analysoidaan enemmän vuorovaikutuksena, sitä tärkeämmäksi nousee litteroinnin tarkkuus.

5.7 Haastattelun purku

Haastattelua purkaessa on hyvä tehdä avustavia toimenpiteitä materiaalille, jotta materiaalia on helpompi käsitellä. Tässä auttaa esimerkiksi haastattelun aineiston jakaminen alakategorioihin, tätä ei voi vielä kutsua varsinaiseksi analyysiksi, mutta se on alustava apuväline. Ryhmähaastattelu tai ryhmäkeskustelu nauhaa litteroidessa saadaan paperille ne asiat, jotka jäävät sanattoman viestinnän varaan, esimerkiksi vuorovaikutus ei ole pelkkää puhetta osallistujien välillä. Juuri tämän vuorovaikutuksen esiintuominen on todella haasteellista, se on kuitenkin ryhmätilanteissa erityispiirre. (Ruusuvuori & Tiittula (Toim.) 2005, 240; Ruusuvuori ym. 2010, 18.)

Tutkimusmenetelmänä haastattelu antaa tulokseksi laajan ja moniaineeksisen teksti-massan. Lähdettyessä analysoimaan haastattelun materiaalia, on lähestymistapoja monenlaisia. Tutkijaa kuitenkin helpottaa, jos haastatteluja tehdessään tekee omia muis-tiinpanoja eri vaiheista, aineistonkeruun aikana. Myös haastattelujen aikana tulleet ajatukset, havainnot ja alustavat tulkinnat auttavat tutkijaa käsittelemään aineistoa. Kuvio 3, näyttää jokaisen vaiheen eroteltuna toisistaan. Kuitenkin käytännössä jokai-nen vaihe liittyy toisiinsa ja ajallisesti, jopa tapahtuvat osittain samaan aikaan. Aina ei analyysin vaiheet mene välttämättä kuitenkaan näin jatkumona, vaan edellisiin vaihei-siin palataan aina vain enemmän arvioiden ja tarkentaen niitä. (Ruusuvuori ym. 2010, 12–13.)

KUVIO 3. Tutkimuksen analyysi. (Ruusuvuori ym. 2009, 24.)

Aineisto ja tutkimusongelma ovat laadullisessa analyysissä tiiviisti vuoropuhelussa. Aineistoon tutustuttaessa analyttiset kysymykset ovat avuksi, ne kuitenkin muototu-vat ja tarkentuvat prosessin edetessä. Ruusuvuori ym. Kiteyttääkin (2010, 13) ”Jotta päästäisiin dialogiin aineiston kanssa, se on opittava tuntemaan.”

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksen toteuttamisen tiedonkeruumenetelmä toimii tässä opinnäytetyössä ryhmäkeskustelu, joka on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä. Ryhmäkeskustelun tavoitteena on saada aikaa mahdollisimman paljon keskustelua kouluruokailusta, kouluruokailun arvostuksesta, kasvattajuudesta sekä sähköisestä vuorovaikutusympäristöstä- ja sen välineistä. Ryhmäkeskustelu on hyvä keino kerätä tietoa tämän kaltaisessa projektissa, sillä se mahdollistaa sen, että tietoa saadaan eri näkökulmista. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 62.)

6.1 Ryhmäkeskustelun toteutus

Ryhmäkeskustelut toteutettiin marraskuussa 2012. Keskustelukohteen 1, ryhmäkeskustelu tehtiin 16.11.2012, perjantaina. Ensimmäiseen ryhmäkeskusteluun osallistui; venäjänkielenopettaja, terveydenhoitaja, liikunnan- ja terveystiedonopettaja, vararehtori/kuvaamataidonopettaja, ruokapalvelutyöntekijä sekä ruokapalveluvastaava. Rehtorin piti alun perin osallistua keskusteluun, mutta ei päässytkään keskusteluun sairautumisensa vuoksi. Keskustelukohteen 2, ryhmäkeskustelu tehtiin 21.11.2012, keskiviikkona. Ryhmäkeskusteluun osallistui; rehtori, liikunnan- ja terveystiedon opettaja, historian- ja yhteiskuntaopinopettaja, ruokapalvelutyöntekijä, ruokapalveluesimies sekä terveydenhoitaja.

Ryhmäkeskustelussa vetäjinä toimin minä sekä opinnäytetyöni ohjaaja. Ryhmäkeskustelussa pohjana toimi kysymysrunko, joka suunniteltiin yhteistyössä ohjaajieni kanssa. Keskustelussa kysymysrunko toimi keskustelun punaisena lankana, joka johdatti osallistujia aiheesta toiseen. Kysymysrungon kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, jotka olivat rakennettu teemojen ympärille. Käsiteltäviä teemoja ryhmäkeskustelussa olivat; kouluruokailu, kasvattajuus, aikuisten rooli koulussa sekä sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet

6.2 Ryhmäkeskustelun analysointi

Ryhmäkeskusteluiden jälkeen minulla oli nauhoitetut ryhmäkeskustelut, jotka piti litteroida tekstimuotoon. Litteroitua tekstiä tuli noin 25 sivua molemmista ryhmäkeskusteluista. Tekstimassaa lähdetessä purkamaan, voi aineistolle tehdä erinäisiä toimenpiteitä, kuten luvussa 5,4 Haastattelun purku, kerrotaan. Analysoinnin aloitin hyödyntämällä kysymysrunkoa, sillä molemmissa ryhmäkeskusteluissa käytimme

samaa kysymysrunkoa. Kysymysrunгон avulla jaoin tekstiä alakategorioihin. Tämä toimenpide auttoi käsittelemään tekstiä vaivattomammin. Hain ryhmäkeskusteluista yhteneväisyyksiä, eroavaisuuksia sekä tärkeitä huomioita. Mitkä asiat nousivat esille ja toisaalta, mihin osallistujat eivät niinkään tarttuneet tai kommentoineet. Myös vuorovaikutusta ja sanatonta viestintää seurasin ryhmätilanteessa. Ne saavat myös osansa analysointia tehtäessä.

7 RYHMÄKESKUSTELUJEN TOTEUTUS JA TULOKSET

Ryhmäkeskusteluissa nousi esille yhteneväisyyksiä, mutta myös eroavaisuuksia. Kysymysrunko olikin olennainen apuväline itse ryhmäkeskusteluissa, sekä tuloksia analysoidessa. On olennaista muistaa, että tutkimuskysymykset, lukemisen tapa, tulkinta ja valinnat vaikuttavat siihen, miten aineisto jäsentyy. Aineisto ei itsessään pysty auttamaan meitä, ellemme luo oikeita tutkimuskysymyksiä ja osaa etsiä oikeita asioita. Tutkijan on myös luovuttava omista ennakko-odotuksistaan ja kuunneltava aineistoaan. Tätä kautta on mahdollista löytää ja tuoda esiin uusia asioita, muun muassa haastateltavien puheessa esiin tulleita jäsennyksiä, joita tutkija pystyy hyödyntämään. (Ruusuvuori ym. 2010, 15, 17.)

7.1 Toteutustapa

Ryhmäkeskustelujen apuna käytettiin kysymysrunkoa, joka oli molemmissa pilotti-kohteissa sama. Itse keskustelutilanteessa, on kuitenkin mahdotonta edetä järjestelmällisesti haastattelurunгон mukaan. Kyseessä on ryhmätilanne, jolloin vuorovaikutuksella ja sanattomalla viestinnällä on iso osuus tilanteessa. Ryhmähaastattelua tai ryhmäkeskustelua monesti käytetäänkin apuna tutkimuksen alkuvaiheessa, jolloin sillä pyritään tekemään alkukartoitus mielipiteistä ja vastauksista, joita voidaan hyödyntää myöhemmin, laajassa tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61.)

Ryhmäkeskustelun huonoja puolia on myös olemassa ja keskustelukohteen 1 ryhmäkeskustelua aloitellessamme selvisikin, että rehtori oli sairastunut ja siitä syystä estynyt pääsemään ryhmäkeskusteluun. Lisäksi keskusteluun osallistuvat olivat kiireisiä ja siitä syystä terveydenhoitaja sekä vararehtori/ eräs opettaja joutuivat poistumaan ryhmäkeskustelutilanteesta aikaisemmin. Hirsjärvi ja Hurme listaavatkin (2000, 63) ryh-

mäkeskustelun huonoiksi puoliksi juuri sen, että kaikki kutsutut eivät pääsekään paikalle. Lisäksi ryhmadynamiikan ja valtahierarkian vaikutus voi olla läpitunkevaa ryhmätilanteessa.

Pilottikohteina hankkeessa toimii keskustelukohde 1 Mikkelissä, keskustelukohde 2, Etelä-Savossa sekä kaksi yläkoulua Espoossa. Ryhmäkeskustelut tein keskustelukohteisiin 1 sekä 2. Ryhmäkeskustelut toteutettiin marraskuussa 2012. Projektipäällikkö Eliisa Kotro oli vastuussa pilottikohteiden hankinnasta. Pilottikohteiden ollessa kouluja, luontaiseksi keskustelupaikaksi tulivatkin koulun omat tilat. Ja ajankohta koulupäivän jälkeen.

Ryhmäkeskustelu keskustelukohteessa 1, pidettiin 16.11.2012, kello 14.00-15.30. Ryhmäkeskusteluun osallistui; kuvaamataidon opettaja/vararehtori, ruokapalveluvastaava, ruokapalvelutyöntekijä, venäjänkielen opettaja, terveydenhoitaja, sekä liikunnan- ja terveystiedon opettaja. Rehtorin piti osallistua keskusteluun, mutta olikin sairastunut ja ei sen vuoksi päässyt osallistumaan keskusteluun. Keskustelukohteen 1 ryhmäkeskustelussa selvisi, että koulussa oli tehty juuri hetki sitten asiakastytyväisyyskysely kouluruoasta 8 luokkalaisille oppilaille. Asiat joita asiakastytyväisyyskyselyssä oli noussut esiin, olivat myös esillä ryhmäkeskustelussa. Ryhmäkeskustelussa myös selvisi, että koulun ruokasalissa oli tehty muutoksia, jotta esimerkiksi jonotusaikaa saataisiin lyhemmäksi ja ruokailusta saataisiin rauhallisempi.

Ryhmäkeskustelu keskustelukohteessa 2, pidettiin 21.12.2012, kello 14.15-15.35. Ryhmäkeskusteluun osallistui; rehtori, ruokapalveluesimies, ruokapalvelutyöntekijä, historian- ja yhteiskuntaopinopettaja, terveydenhoitaja sekä liikunnan- ja terveystiedonopettaja. Keskustelukohteessa 2, nousi selkeästi esille uuden keittiön ja ruokasalin käyttöönotto ja niiden hyvät ja huonot puolet. Keittiö ja ruokasali oli rakennettu toukokuussa 2003. Uudet tilat olivat helpottaneet ruokapalveluhenkilökunnan työtä keittiössä, kun laitteet olivat nykyaikaiset. Ruokasalissa sen sijaan muutos oli negatiivinen.

7.2 Keskustelukohde 1

Hyviksi puoliksi nousi kouluruokailusta keskustellessa, osallistujat olivat tyytyväisiä. Heidän mielipiteensä on, että ruoka on hyvää ja sitä on riittävästi ja myös vaihtelevuus sai kiitosta. Eräs opettaja kiteytti oman kantansa.

Mun mielestä se ruoka on hyvää, sillä saa mahansa täyteen ja sillä jaksaa työpäivän painaa täällä menemään.

Epäkohdiksi nousi ruokasalin ahtaus sekä melu. Ruokasalin ahtaus aiheutti ongelmia, joka myös omalta osaltaan pahensi meteliä ruokasalissa. Myös erityisruokavaliot nousivat vahvasti esiin, niitä on paljon ja ne aiheuttavat käytännön ongelmia henkilöstölle. Syynä tähän oli se, koska kouluhallinnon ohjelma Wilma ei ollut käytössä ruokapalveluhenkilöstöllä, jolloin kaikki viestit kulkevat keittiöön, joko terveydenhoitajan tai opettajien kautta. Terveydenhoitaja kommentoi ongelmakohtia.

Jos, vaikka aatellaan, että te seuraatte niitä erityisruokavaliota, että se ei käy syömässä, että tekin voisitte tietysti laittaa sen viestin. Olemme pitäneet nyt tätä kalatonta tässä parin viikon ajan, ja se ei ole tästä kertaakaan lähtenyt niin mitä teemme. Meillä on enimmäisaika, kuinka kauan teemme erityisruokavaliota, mutta jos annosta ei haeta lopetamme sen valmistuksen kahden viikon jälkeen. Kun se tulee sitten minulle. Se tulee kalliiks ja miks se pitää tulla minun kautta tämmönenkin asia, sitten minä oon siinä välikätenä, että keittiöstä kerrottiin että.. ja se työllistää minua, vaikka saman tien voisitte kirjoittaa sinne.

Ruokasalia oli muutettu jokin aika sitten niin, että opettajien ja henkilökunnan oma ruokailupiste oli poistettu ja he ottivat ruokansa samalta ottopisteeltä, oppilaiden kanssa. Myös astioidenpalautuspisteen paikkaa oli vaihdettu, näillä asioilla oli kuulemma ollut vaikutusta siihen, että jonot vetävät paremmin. Nämä muutokset ovat omalta osaltaan lisänneet melun määrää. Vararehtori/ eräs opettaja kiteytti ruokasalin melun syyt.

Melu on lisääntynyt sitten, kun se linjasto tuli tohon ja palautuspiste tohon, että se on kanssa tosiseikka ja sitten kun keittiöovi on nyt koko ajan auki ni sekin tuo lisää melua. Että näinhän siinä käy ja ei sitä ehkä silloin ajateltu silloin kun se muutettiin eikä se todellakaan oo teidän vika ei.

Ruokasaliin oli tehty muutoksia, jolloin opettajat olivat siirtyneet lähemmäs oppilaita syömään, vaikkakin omassa pöydässään. Vararehtori/ eräs opettaja, kommentoi havaintojaan ruokailutilanteesta.

Mä olen huomannut nyt, kun ollaan siirrytty istumaan sinne lähemmäks oppilaita. Mä olen huomannut sen, että ryhmäkuri on tosi voimakas, jos ruokailu on kesken ja kaverit lähtee niin ne lopettaa sillä samalla sekunnilla syömisen ja lähtee kaikki pois. Mä olin ihan hämmentynyt, kun mä huomasin sen, että sitä on useempina päivänä useemman porukan kanssa ollut, et ne lähtee vaan porukan mukana että ne menevät yhdessä syömään ja lopettavat yhtä aikaa et se oli musta vähän hämmäntävää.

Kysyttäessä osallistujilta, arvostavatko he itse kouluruokaa, olivat vastaukset yhdenmukaisia. Ruokapalvelutyöntekijä oli myös varma kannastaan.

Kyllä minä arvostan, no tänään oli nakkikastike ja se oli ihan hyvää, samote se eilinen pasta se oli ihan hyvää.

Osallistujilta kysyttäessä ruokakasvattajuudesta ja siitä, että minkälaisena he osuutensa kokevat. Ruokapalvelutyöntekijä kommentoi omaa rooliaan kasvattajana.

No kyllä mä jollainlailla tietysti kasvattanutkin siellä sillein olen. Ja hän kertoo tarinan muutamasta tilanteesta, jossa oli toiminut kasvattajana kouluruokailussa.

7.3 Keskustelukohde 2

Hyviksi puoliksi keskustelukohteen 2 osallistujien keskustelussa, nousi kouluruoan monipuolisuus, sen harvinaisuus maailmanlaajuisesti sekä kouluruoan hinta/laatusuhde. Eräs opettaja kiteyttää kouluruokailun hyvät puolet.

No just se ruoka on hyvää perusruokaa, et et se on salaattit saisi olla monipuolisempia aina välillä on ihan tarpeeksi monipuolisia ja sit, kun rahaa on vaan tietty määrä, ni kyllähän se aikamoista taikuutta on, että noinkin hyvää ruokaa saa aikaseksi sillä rahalla. Se on ihan mitätön se rahasumma, mikä se on tohon kouluruokaan per asiakas. Niin ei se oo helppoo rakentaa sillä sitten hyvää ruokaa, totta kai keitot on lisääntynyt ja muuta, mutta hyvää on se ruoka.

Ruokapalveluesimies kommentoi myös projekteista, joita kouluruokailun ympärillä heidän koulussaan on viimeaikoina ollut.

Tosiaan elintarvikkeisiin on tosiaan se 85cent, et niinku per ruokailija, että sillä sitä yritetään sitte tehdä sitä ruokaa. Ja nyt meillä on tietenkin nää lähiruoka projektit tässä ja luomuprojektit, kyllä niinku yritetään, pyritään tekemään mahdollisimman hyvää sillä rahalla.

Epäkohdiksi nousi uusi ruokasali ja keittiö. Keittiö parani, mutta ruokasali päinvastoin, meni huonompaan suuntaan. Oppilaat jonottavat keskellä ruokasalia, joka lisää rauhattomuutta ja melua ruokasalissa, tähän on haettu helpotusta siirtämällä toinen jono ikkunoiden viereen. Myös jonotus itsessään on todella hidasta ja jonot eivät vedä toivotulla vauhdilla. Pienemmille oppilaille myös toimiminen linjastoissa on hankalaa siellä he eivät yllä linjastoon kunnolla sama koskee astioiden palautusta, yleisesti ruokailutilan organisointi ei ollut keskustelijoiden mielestä onnistunut. Eräs opettaja kertoo puheenvuorossaan pitkistä jonotusajoista.

Minä alotan sen valittamisen, meidän linjastot ei toimi. Meidän koulussa on sen verran vähä oppilaita, että jos me käydään, vaikka Kalevankankaan tai jossain muualla koulussa, ni ei ne jonota niin kauan. Eli meillä on joku systeemi, minkä takia se kaks linjastoisuus on liian vähän, mutta kun ei oikein saa enempää. Ja pitäis olla joku erillinen piste mihin vois, vaikka ihan pienimmät mennä, että ne yltäskin sinne. Ihan pienet ei yllä sinne, niillä pitäis olla koroke tai joku vastaava ja se olis sitten muitten tiellä. Mutta kyllä se jonottaminen oikeesti, jos ruokatunti on puoli tuntia oppilailla ja ne 20 min pahimmillaan jonottaa ni eihän se oo hyvä ratkaisu.

Ruokasalin hankaluudet kouluruokailussa olivat selvästi käytännön ongelmia, joihin tarvittaisiin ratkaisuja. Ruokala on kokonaisuudessaan remontoitu lähivuosina, mutta toivottuja positiivisia muutoksia ei ruokasalissa tapahtunut, päinvastoin. Ruokapalvelusimies kommentoi uutta keittiötä ja ruokasalia.

Keittiön osalta se niinku korjaatu, mut ruokasalin osalta meni vähän heikompaan mitä se entinen ruokasali oli, että siellä ei jonot kertyny nii kun ne oli käytävän puolella, et nyt menee ruokasalin läpi kaks jonoa, et se on niinku siinä mielessä aika rauhaaton.

Keskusteltaessa aikuisten vaikutuksesta kouluruokailussa nousi esille mielenkiintoisia näkökantoja. Rehtori sekä eräs opettaja kommentoivat kokeiluja.

Meillä nää opettajat on tosiaan omassa pöydässään silti et, ollaan joskus mietitty sitä että olisko sillei niinkun alakoulussa, että se opettaja söis sen oppilaidensa kanssa yks opettaja per pöytä, et kuinka paljon toi auttas siihen ruokailuun sujumiseen paremmin ja siihen ääneen ja muuhun vastaavaan mut ei olla sitä nyt sitten toteutettu, että sitten tuli se ylimääräinen valvoja sinne.

Meillä oli sillon muuten se kokeilu sillo, et sovittiin, et mennään eri pöytiin, mutta kun se ei toiminu ni sitte matti määräs sitten, että on se ruo-

kailuvalvoja eli ei ne opettajat kuitenkaan ne vaan änkes sinne samaan pöytään eikä levittäytynyt sinne massaan.

Ryhmäkeskustelussa nousi esille se, että suurin osa osallistujista käy itse syömässä kouluruokailussa tai ostaa kouluruokaa kotiin vietäväksi. Kouluruokailusta myös nousi paljon positiivisia mielipiteitä keskustelun edetessä, josta pystyy havaitsemaan, että osallistujat arvostavat kouluruokaa.

Ruokakasvattajuudesta keskustellessa, osallistujille oli tullut eteen monia tilanteita, joissa heidän pitänyt kertoa kouluruokailusta ja esimerkiksi siitä, miten pienellä budjetilla se tuotetaan. Ruokapalvelutyöntekijä kertoo omasta kokemuksestaan ruokakasvattajana.

Mut kyllä minäkin oo siinä niille pojille yrittäny puhua, siitä salaatin syömisestä. Ja sit jos joku sanoo, että emmä ota tota, se on pahaa ni mä yritän kääntää sen sillei päin, että ei se välttämättä oo pahaa, mutta sä et vaan välttämättä tykkää siitä. Että jos se ei oo maistanu ni eihän sitä voi tietää, mutta tietysti tää lista kiertää, että sinänsä samat ruoat kiertää, mutta jollain lailla yrittää aina kääntää sen toisin päin.

Lintukankaan mukaan (2007. 91) opettajat vaikuttavat omalla osallistumisellaan ruokailuun rauhoittavasti. Luvussa 3.2, nousee esille se, miten opettajien roolia kouluruokailussa, ei voi korostaa liikaa. Oma esimerkki oppilaille opettaa oppilaille muun muassa hyviä tapoja. Kouluruokailu opetustilanteena tulee muistaa ja Lintukangas listaa-kin (2009. 16) opetustilanteen monipuolisuutta, joka opettaa muun muassa tapakasvatusta, toisten huomioimista sekä ravitsemusta. Myös muiden lähiaikuisten rooli kouluruokailussa, on olennaisessa osassa. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokasuositusten (2008) mukaan kouluruokailun onnistumiseen tarvitaan innostuva ja ammattitaitoinen ruokapalveluhenkilökunta. Heidän osaamistaan tulee ylläpitää, muun muassa täydennyskoulutuksen avulla.

7.4 Sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet

Sähköinen vuorovaikutusympäristö- ja sen välineet saivat paljon keskustelua aikaan molemmissa ryhmäkeskusteluissa. Wilman käytöstä nousi esille sekä positiivisia, että negatiivisia puolia. Wilma on auttanut koulun ja kodin välisessä kommunikoinnissa huomattavasti. Viestit kulkevat Wilman kautta vaivatta ja yhteys saadaan suoraan, esimerkiksi tietyn aineen opettajaan, näin halutessa. Luvussa 4.1, kerrotaan Wilman monipuolisuudesta eri käyttäjäryhmillä. Wilma tarjoaa esimerkiksi opettajille mahdol-

lisuuden syöttää Wilmaan arvioinnit ja poissaolot. Näin oppilaiden vanhemmat taas pystyvät näkemään esimerkiksi, onko oppilas ollut tunneilla vai ei.

Keskustelukohteen 2 keskustelussa negatiiviseksi asiaksi nousi Wilmassa oleva värikoodisto, joka kertoo vanhemmille, miten oppilaan viikko on mennyt. Esimerkiksi, mitä negatiivisia tapahtumia on ollut ja niin edelleen. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet pitivät huonona tätä systeemiä, sillä jos on paljon huomautettavaa, viesti on todella negatiivinen ja se ei kerro kaikkea. Tällöin jää väärinymmärryksille sijansa. Keskustelukohteen 2, eräs opettaja kommentoi Wilmaa.

Minusta Wilma ei oo ihan kauheen toimiva. Se on toimiva sillon, jos tota henkilö ei ole yliaktiivinen tai häiriötä aiheuttava, tai tämmönen paljon huomiota vaativa lapsi, jos se on semmonen ni sit se on hyvin yksipuoleista. Opettajat on hyvin heikkoja antamaan positiivista palautetta ja Wilmassa kanssa antamaan positiivista palautetta ja sit siellä on sellasta hyvin kapeaa se palaute, mitä annetaan. Elikkä sinne merkataan vaan epäasiallinen tuntikäytös, eikä mainita sitä mistä se johtui, ketä siinä oli mukana ja niin edelleen. Jos vanhempi juttelee sitten kotona, et mitäs sie oot täällä tehny, ni ei niillä oo mitään pohjaa, ei niillä oo yhtään tietoa valehteleeko se lapsi vai ei. Lapsi kertoo oman tarinansa ja sit vanhempi on ihan ulalla et onkohan se ollut näin.

Oppilaat, joiden kanssa ei ole ongelmia, ajaa Wilma hyvin asiansa, nimenomaan viestintävälineenä, mutta ne oppilaat, joiden kanssa on ongelmia, jää viesti epäselväksi ja turhan kapeaksi. Keskustelukohteen 1 keskustelussa, nousi esille sähköisestä vuorovaikutusympäristöstä- ja sen välineistä, että jonkinlainen lisäosa Wilmaan olisi hyvä. Näin ruokapalveluhenkilökunta saataisiin mukaan Wilmaan ja sitä kautta kommunikaatioyhteyteen vanhempien kanssa. Keskustelukohteessa 1, ruokapalveluhenkilöstö ei ryhmäkeskustelun aikaan ollut käyttänyt Wilmaa ja sitä kautta ei tiennyt Wilman käyttömahdollisuuksista. Ruokapalveluvastaava on vanhempana käyttänyt Wilmaa, omien lastensa peruskoulun aikana ja on kokenut sen vanhempana toimivaksi ohjelmaksi.

Kyllä äitinä voin ainakin sanoa, että kyllä se on hirveen hyvä keksintö. Ihan oikeesti, että ite käyn keskimäärin kerran viikkoon, tälle perjantai-iltasin, sitten yleensä sillon siellä on koko viikon tapahtumat.

Toinen opettaja nosti esille keskustelukohteen 1 keskustelussa erilaisen näkökannan Wilmasta.

Toisaalta jotkut lapset pelkäävät sitä Wilmaa, että minäkin oon joskus laittanut viestiä, mutta ne pelkäävät tai säikähtävät sitä, että tulee viesti.

Myös terveydenhoitaja kommentoi asiaa.

Se on vaan jännä, että itelläkin, kun nyt on se tyttö siellä koulussa. Ni sinne, kun napsahtaakin opettajalta viesti, ni se on ihan, että mitä. Vaikka se on ihan viatonta, mutta se reaktio on vaan semmonen, että mitä nyt.

Molemmissa keskustelukohteissa Wilma ei ollut käytössä ruokapalveluhenkilöstöllä. Ruokapalveluhenkilöstö oli molemmissa keskustelukohteissa lähes täysin tietämätön Wilmasta ja sen mahdollisuuksista. Keskustelukohteiden ruokapalvelutyöntekijät olivat, kuitenkin avoimia kokeilemaan Wilmaa ja opettelemaan sen käyttöä. Ryhmäkeskusteluissa ei kuitenkaan selvinnyt, onko mahdollista saada ruokapalveluhenkilöstö Wilman käyttäjäryhmäksi. Luvussa 4.1, kerrotaan kuitenkin, että koulun muun henkilöstön on mahdollista käyttää Wilmaa osana työtään. Keskustelukohteen 1 keskustelussa nousi esille, se miten keskustelukanava vanhempien ja suoraan keittiöhenkilöstön välille helpottaisi tiedon kulkua, etenkin puhuttaessa erityisruokavalioista.

Keskustelukohteen 2 rehtori, nosti esille keskusteltaessa Wilman hyödyntämismahdollisuuksista kouluruokailuasioissa uuden idean.

Joo oisko sitten jonkunnäkönen keskustelupalsta, kouluruokailua varten? Jos sitä ollaan suunnittelemassa sinne, varmaan se siinä mielessä on järkevää, että se olis se Wilma se koska se on sellanen yhteinen paikka, johon kaikki löytää.

Ryhmäkeskusteluissa keskusteltiin, osallistujien kesken myös sähköisestä vuorovaikutusympäristöstä- ja sen välineistä. Molemmissa keskusteluissa nousi esille sosiaalinen media, josta päällimmäisenä esille nousi Facebook. Ryhmäkeskusteluissa keskusteltiin Facebookin positiivisista ja negatiivisista puolista. Suurin osa ryhmäkeskusteluihin osallistuneista aikuisista, oli Facebookissa. Keskustelua nousi muun muassa Facebookissa pyörivistä videoista/kuvista, päivityksistä sekä kaveripyynnöistä. Keskustelukohteen 1, ryhmäkeskustelussa eräs opettaja kertoo Facebookin negatiivisesta puolesta.

Olen nähnyt siellä facebookissa, että yks oppilas on käynyt tässä lähikaupassa ostamassa ruokaa välitunnin aikana, kun ei saa poistua sieltä koulusta välitunnin aikana ostamassa siitä jotain. Koska, jos hän liukas-

tuu ja jotain tapahtuu, niin opettajalla on vastuu, koulualueelta ei saa poistua.

Koulunalueelta poistuminen on kiellettyä molemmissa pilottikohteissa, sillä koulu on vastuussa jokaisesta oppilaasta. Oppilaat kuitenkin vastustavat sääntöä ja julkaisevat esimerkiksi Facebookissa videon tai päivityksen, jossa toimivat vastoin sääntöjä. ITEL:n tekemän tutkimuksen (2012) mukaan sosiaalisen median runsas käyttö korostuu 15–19-vuotiailla. Peruskouluikäiset siis ovat sosiaalisen median suuri käyttäjäryhmä. Kysyttäessä, että hyväksyvätkö osallistujat oppilaiden kaveripyyntöjä, oli havaittavissa epävarmuutta, pitäisikö hyväksyä vai ei. Keskustelukohteessa 1, terveydenhoitaja kertoi epävarmuudestaan oppilaista Facebook kavereina ja heidän päivityksistään.

Mä sanoinkin vanhempainillassa, että menkää lastenne facebook kavereiksi. Että mä en aina tiedä, että luenko mä näitä ammatillisesti vai miten.

Ryhmäkeskusteluissa pohdittiin, että voisiko Facebookia hyödyntää kouluruokahankkeessa jollain tavalla. Osallistujat olivat hyvin epävarmoja, eikä löytäneet suoraa vastausta kysymykseen. Facebookia ei ryhmäkeskustelujen pohjalta osattu yhdistää kouluruokailuun ja sen arvostuksen kehittämiseen.

7.5 Muut aihealueet

Ryhmäkeskusteluissa eniten pinnalle nousi melu, käytännön ongelmat sekä rauhatonisuus, jotka vaikeuttivat ruokailua tilanteena. Keskustelukohteessa 2, oli mitattu desibelimittarilla melutaso ja keittiössä se ei ylittänyt haitallisen rajaa. Ruokasalin puolella sen sijaan oli mitattu, mutta tuloksista osallistujilla ei ollut varsinaista tietoa, kuten eräs opettaja kertoo.

Edellinen sivistystoimen johtaja ja rehtori oli mittarin kanssa siinä ja sit se oli pilli suussakin siinä joskus vihelti aina, kun tuli jotain. Onhan se liian kova ei siitä pääse mihinkään. Kyllä jos siinä joutus pitkään olemaan, niin vaurioitus korvat.

Keskustelukohteessa 1, sen sijaan melutasoa ei ollut mitattu. Melu oli selvästi osallistujille ongelma kouluruokalassa. Vararehtori/ toinen opettaja selitti melutason syytä.

Melu on lisääntynyt sitten, kun se linjasto tuli tohon ja palautuspiste tohon, että se on kanssa tosiseikka. Ja sitten kun keittiöovi on nyt koko ajan auki ni sekin tuo lisää melua, että näinhän siinä käy. Ja ei sitä ehkä

sillon ajateltu sillon, kun se muutettiin eikä se todellakaan oo teidän vika ei.

Myös toinen opettaja kommentoi keskustelukohteessa 1, melun vaikutusta koulun ruokalassa omaan ruokailuunsa.

Se on ihan totta siis, että jos voisin syödä jossain rauhallisemmassa tilassa niin söisin. Koska se melu on sellasta, että välillä ei viitti edes alkaa juttelemaan työkaverin kanssa, kun ei välttämättä jaksaa ponnistella sen äänen yli, että kuulis mitä se sanoo.

Keskustelukohteessa 1, ei noussut esille, että opettajat tai henkilökunta söisivät oppilaiden kanssa. Keskustelukohteessa 2, esille nousi, että tällaista toimintaa suunniteltiin, että opettajat jakautuisivat oppilaiden kanssa samoihin pöytiin syömään. Uusi käytäntö kuitenkin jäi, sillä ruokailuun lisättiin yksi valvoja. Tällöin opettajat jatkoivat ruokailua omassa pöydässään.

Kouluruokailu on osa koulun opetussuunnitelmaa ja sen huomasi ryhmäkeskusteluissa, että osallistujat olivat tietoisia kouluruokailun tärkeydestä ja siitä, että se on osa oppilashuoltoa. Ryhmäkeskusteluissa osallistujat puhuivat kouluruoan puolesta ja myös siitä, kuinka tärkeää kouluruokailu on nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. (Lintukangas ym. 1999, 8.) Ryhmäkeskusteluissa tuli myös esille, että he haluavat pitää kouluruokailusta kiinni tulevaisuudessakin. Keskustelukohteen 2, rehtori kommentoi kouluruoan tulevaisuutta.

Eiköhän se Suomessa kuitenkin oo eläväinen brändi, että se on esimerkiksi muulle maailmalle, että ei se poistu vaikka tässä talous huononee ja muuta vastaavaa. Mut tietysti tulee mieleen, että mikä sitten on tärkeintä, että tuo jokuhan vois ajatella, että kouluruokailu voitais poistaa ja tehdä siitä maksullinen, niinkun muuallakin. Ni sitten kunnat ja muut ei tarvis siihen niin paljon satsata, mutta en mä siihen Suomessa usko, että kyllä mä uskon, että kouluruokailu tulee säilymään joka tapauksessa. Mutta toi sen rahan kanssa, se on että ei siihen varmaan liiojakaan rahoja löydy sen enempää, että kyllä ne jatkossakin joutuu nämä keittolahenkilökunta taiteilemaan vähien määrärahojen kanssa ja tekemään niistä sitä.

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuosituksessa (2008), määritellään kouluruokailun tarkoitus: ” Riittävä, terveellinen ja maukas kouluruoka kiireettömästi nautittuna on enemmän kuin pelkkää ravintoa – se on nautinto, joka lisää koulussa viihtyvyyttä.” Kysyttäessä keskustelukohteen 1 osallistujilta, millainen olisi kouluruokailun ihannetilanne, ruokapalveluvastaava kertoi, oman kantansa.

Saada kaikki koulun oppilaat sinne ruokalaan syömään ja hiljasuudessa, lievää pientä keskustelua kaverin kanssa ja sitten palautetaan astiat nättiä ja kiitos ja ulos sen jälkeen, että jaksetaan sitten seuraavalla tunnilla.

Ryhmäkeskustelussa nousi esille, että keskustelukohteessa 1 terveydenhoitaja sekä ruokapalveluhenkilökunta pitävät palaverin kerran viikossa. Palaverissa he päivittävät tiedot ajantasalle kouluruokailun erikoistapauksista. Erikoistapauksia ovat esimerkiksi allergikot tai oppilaat, joilla on syömishäiriö. Näin sekä ruokapalveluhenkilökunta, että terveydenhoitaja pysyvät ajan tasalla oppilaiden ruokailusta. Keskustelukohteessa 2 sen sijaan, ei noussut esille vastaavanlaista toimintaa näiden henkilöstöryhmien välillä.

Opinnäytetyö käsittelee olennaisesti kasvattajuutta sekä lähiaikuisten roolia kouluruokailussa. Ryhmäkeskusteluissa kasvattajuus ja lähiaikuisten rooli kouluruokailussa, ei noussut kummassakaan ryhmäkeskustelussa keskustelluimmaksi aihealueeksi. Kysymykset kasvattajuudesta, nosti esille molemmissa ryhmäkeskusteluissa yhteneviä mielipiteitä. Osanottajat olivat sitä mieltä, että oppilaat arvostavat lähiaikuisia, sillä he ovat aikuisia ja heitä on kunnioitettava. Esille tuli myös näkökanta, että oppilaat arvostavat eri tavalla ruokapalveluhenkilökuntaa, kuin opettajia. Oppilaat eivät välttämättä uskalla olla ruokapalveluhenkilökunnalle yhtä tylyjä, kuin opettajille. Ryhmäkeskustelussa 2, eräs opettaja kommentoi oppilaiden suhtautumista eri lähiaikuisiin koulussa.

Mie luulen että ne on teitä (ruokapalveluhenkilöstöä), siivoojia kohtaan sullei niinkun neutraalimpia ja sitten opettajille ja sitten kaarina (terveydenhoitaja) on niille tuttu, ni sitten ovat rääväsisempia ja sitten ehkä niillä on tietty opettajat kelle ne on sitten törkeempiä ja tietty joille ne ei ole. Eli tuota, joko se että on aikaisempia huonoja kokemuksia sisaruksilla se vaikuttaa tai vanhemmilla. Ja sit sukupuoli vaikuttaa myös aika paljon, et kotikasvatus voi olla myös sellasta, että niinkun naiset eivät ole mitään.

Molemmissa ryhmäkeskusteluissa osallistujat uskoivat, että nuoret arvostavat koulun lähiaikuisia, ainakin yleisellä tasolla. Poikkeustapauksia tietenkin löytyy, kuten keskustelukohteen 2 eräs opettaja mainitsi. Opetushallituksen Kouluruokailusuosituksessa (2008), korostetaan lähiaikuisten tärkeyttä kouluruokailussa, heidän esimerkkinsä,

ohjaus sekä valvominen ovat tärkeitä seikkoja, työskennellessä koulussa nuorten parissa.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön aiheen valitessani arvelinkin, että kouluruokailu aihe opinnäytetyönä on haastava. Aihe on kuitenkin alusta alkaen ollut mielenkiintoinen ja pitänyt otteessaan. Haastavuutta opinnäytetyön kirjoittamiseen toi taustamateriaalin laaja kirjo. Itse olen oppinut opinnäytetyön aikana paljon, sillä esimerkiksi ryhmäkeskustelut kokonaisuudessaan olivat haastavia. Ryhmäkeskustelut, aina kysymysrunгон suunnittelusta itse ryhmäkeskustelutilanteeseen saakka, opetti paljon uutta. Moderaattorina eli ryhmäkeskustelun vetäjänä toimiminen oli haastavaa ja opin siitä paljon. Koin paineita siitä, että saadaanko vastauksia, osallistuvatko osallistujat keskusteluun. Opinnäytetyön työstäminen on ollut mielenkiintoista ja palkitsevaa, sillä olen oppinut paljon.

8.1 Käytetyn tutkimusmenetelmän pohdintaa

Opinnäytetyö on osa suurempaa hanketta, jolloin opinnäytetyö kerää alustavaa tietoa itse hankkeeseen. Hankkeessa oli etukäteen päätetty, että tutkimusmenetelmä on fokusryhmäkeskustelu. Siitä syystä lähdin hyvin pian opinnäytetyön aiheen saatuani suunnittelemaan kysymysrunkoa, tuleviin ryhmäkeskusteluihin. Kysymysrunгон suunnittelimme yhdessä ohjaajieni kanssa, pohdimme muun muassa mitä kysymyksiä kannattaa runkoon lisätä ja mitä ehkä jättää kokonaan pois.

Itse ryhmäkeskusteluissa hyvän ryhmäkeskustelun kriteerit täyttyivät, luvun 5.2.2 Fokusryhmäkeskustelu mukaan. Osallistujat olivat aktiivisia ja tarttuivat esitettyihin kysymyksiin, sekä toistensa kommentteihin. Osallistujat sanoivat omat mielipiteensä ja perustelivat ne, vaikka ne olisivatkin poikenneet toisen osallistujan mielipiteestä. Tämä kertoo siitä, että osallistujat uskalsivat sanoa kantansa ääneen, jolloin ryhmäkeskustelu ei jäänyt pinnalliseksi. Keskustelu eteni lähes kysymysrunгон mukaan ja ryhmäkeskustelun aiheessa, eli kouluruokailussa pysyttiin. He olivat avoimia ja innokkaita toimimaan hankkeen edistymiseksi, sillä he halusivat saada parannuksia aikaan. Parannusehdotuksia keskusteluissa mietittiin esimerkiksi siihen, miten ruokalasta saataisiin viihtyisämpi ja hiljaisempi.

Keskustelukohteen 1 ryhmäkeskustelu oli minulle itselleni ensimmäinen ryhmäkeskustelutilanne. Ryhmäkeskusteluun vaikuttaa tilanteen ilmapiiri, johon myös ryhmän vetäjällä on oma osansa. Luvussa 5.3 Moderointi eli ryhmän vetäminen kerrotaan hyvästä moderoinnista ja siitä millainen on hyvä moderaattori. Esimerkiksi miten moderaattori voi omalla toiminnallaan vaikuttaa positiivisesti ryhmäkeskustelutilanteeseen. Sanaton viestintä on isossa osassa ja sen osuutta ei voi yli korostaa, sillä ryhmäkeskustelussa sen vaikutus näkyy välittömästi. Ryhmän osanottajat osallistuivat aktiivisesti ja lähtivät keskustelemaan asioista avoimesti, mikä oli positiivista. Ryhmäkeskusteluun osallistuin minä itse ja lisäksi opinnäytetyöni ohjaaja. Teimme työnjaon, että minä keskityn kysymysten esittämiseen ja ohjaajani esittää osallistujille lisäkysymyksiä ja pyrkii samaan kaikki osallistumaan tasapuolisesti. Päätimme, että koska keskustelut nauhoitetaan, emme keskity muistiinpanojen tekemiseen.

Ryhmäkeskustelutilanne antoi hyvät mahdollisuudet vetäjille seurata ryhmän vuorovaikutusta ja non-verbaalia viestintää eli sanatonta viestintää. Molemmissa ryhmäkeskusteluissa osallistujien välillä oli hyvä ryhmähenki. Osallistujat tukivat toistensa mielipiteitä ja olivat asioista yhtä mieltä. Mikäli erimielisyyksiä nousi esille, asioista keskusteltiin rakentavasti ja kannustavasti. Eri henkilöstöryhmät suhtautuivat toisiinsa arvostavasti ja niin sanottua jakaantumista eri henkilöstöryhmien välillä ei tapahtunut. Luvussa 3.1 Kasvattajuus kerrotaan, miten eri henkilöstöryhmien välillä jakaantumista saattaa tapahtua, esimerkiksi opettavan ja ei opettavan henkilöstön välillä.

8.2 Kehittämisehdotukset

Päällimmäiseksi molemmissa ryhmäkeskusteluissa nousi kouluruokalan melu ja sen aiheuttamat haitat. Keskustelukohteessa 1 melutasoa ei ollut osallistujien mukaan mitattu. Sen sijaan keskustelukohteessa 2, melumittaus oli suoritettu keittiössä, mutta ei ruokasalin puolella. Kehitettävää ehdottomasti olisi molemmissa pilottikohteissa, melutason voisi mitata sekä keittiöstä, että ruokasalista. Melumittaukset ovat konkreettinen seikka, jolla voidaan vaikuttaa sekä ruokalan viihtyvyyteen, myös melun aiheuttamiin terveyshaittoihin. Terveyshaitat koskevat lähinnä ruokalassa työskenteleviä henkilöitä, sillä he joutuvat altistumaan melulle pitkäaikaisesti.

Melumittausten jälkeen, ruokalan yleiseen meluun ja sitä kautta viihtyvyyteen, voitaisiin tehdä melua vähentäviä ratkaisuja. Tällaisia parannuksia voisi tehdä esimerkiksi materiaaliratkaisuilla, väliseinillä, seinävaatteilla ja niin edelleen. Myös se, että onko henkilöstöllä käytössä tarvittavat suojaimet, kuten kuulosuojaimet keittiössä ja ruokasalissa, joilla melun terveydellisiä haittavaikutuksia voitaisiin pienentää. Keskustelukohteen 1 keskustelussa, nousi esille, että heillä on käytössä kuulosuojaimet, mutta niiden käyttö tuntuu epämukavalta töitä tehdessä.

Jonotusaika nousi olennaisesti myös esille molemmissa ryhmäkeskusteluissa. Keskustelukohhteessa 1, jonotusaikaa helpottavia toimenpiteitä oli tehty. Keskustelukohhteessa 2, uusi ruokasali oli vaikuttanut negatiivisesti jonotukseen ja jonotusaikaan. Sillä jonotusajat ovat liian pitkiä ja jonotuspaikka kulkee keskeltä ruokasalia, mikä lisää myös melua ja rauhattomuutta ruokalassa. Käytännön ongelmat puhuttivat ryhmäkeskusteluissa ja ne ovat selvästi yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi ruokalan ahtaus keskustelukohhteessa 1, vaikuttaa myös siihen, että melua syntyy. Ahtaus ongelmaan ei kuitenkaan ryhmäkeskusteluissa löytynyt ratkaisua. Myös keskustelukohhteessa 2 jonon kulkeminen keskellä ruokalaa vaikuttaa melun syntyyn huomattavalla tavalla. Jonon sijaintia on muutettu, mutta toimivaa ratkaisua ei ole löydetty.

Ruokapalveluhenkilöstö ei ollut kummassakaan ryhmäkeskustelukohhteessa koskaan käyttänyt Wilmaa. Tai jos oli, niin ainoastaan vanhempana, mutta ei oman ammattinsa puitteissa. Ruokapalveluhenkilöstön edustajat molemmissa ryhmäkeskustelukohhteissa olivat avoimia kokeilemaan Wilmaa. Silloin tieto, esimerkiksi erityisruokavalioista menee suoraan keittiöön, eikä esimerkiksi terveydenhoitajan tai opettajan kautta. Olisi erittäin suotavaa, jos Wilman käyttö mahdollistettaisiin myös ruokapalveluhenkilöstölle. Se omalta osaltaan myös loisi tasavertaisuutta henkilöstöryhmien välillä, josta kerrotaan myös luvussa 3.4 Ruokapalveluhenkilökunta. Ruokapalveluhenkilökunnan tulee myös itse arvostaa omaa työtään ja tuntea itsensä tasa-arvoiseksi kouluympäristössä.

Lähiaikuisten roolia korostetaan Opetushallituksen Kouluruokailusuosituksissa (2008.) Lähiaikuisten roolista kouluruokailussa kerrotaan tarkemmin luvussa 2.2 Lähiaikuisten rooli kouluruokailussa. Hyvän esimerkin näyttäminen oppilaille on tärkeää, sillä se kannustaa heitä toimimaan samoin. Myös yhteistyö eri henkilöstöryhmien välillä kouluruokailutilanteesta on tärkeää. Yhteistyön avulla kouluruokailutilanteesta

saadaan helpommin rauhallinen, ravitseva sekä opettava tilanne oppilaille. Molemmis-
sa ryhmäkeskustelutilanteissa nousi esille, että opettajat ruokailevat ruokasalissa, mut-
ta harvoin oppilaiden kanssa samassa pöydässä. Ruokailemalla oppilaiden kanssa
opettajat voisivat luoda rauhallisuutta kouluruokailuun sekä samalla parantaa yhteis-
henkeä oppilaiden ja henkilöstön välillä.

LÄHTEET

Ahonen, Jukka 2001. Ammattina rehtori. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Alasuutari, Pertti 1995. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Juva: WS Bookwell Oy.

Cantell, Hannele 2011. Vaikeat vanhemmat, kurjat kollegat? Ratkaiseva vuorovaikutus aikuisten kesken. Juva: Bookwell Oy.

Edutaru: Seija Lintukankaan kotisivut. WWW-dokumentti.
<http://www.edutaru.fi/hlotiedot.php>. Ei päivitystietoa. Luettu 08.01.2013.

Espoo. WWW-dokumentti. http://www.espool.fi/fi-FI/Paivahoito_ja_koulutus/Perusopetus/Opetuksen_kehittaminen/Opetussuunnitelmat/. Päivitetty 09.01.2013. Luettu 27.01.2013.

Friedrich, Pirjo. Web-based co-design: Social media tools to enhance user-centred design and innovation processes. (Luonnos) Doctoral thesis.

Finlex perusopetuslaki. 2003. WWW-dokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>. Ei päivitystietoa. Luettu 05.01.2013.

Hattula, Marjo 2011. Yhdeksäsluokkalaisten psyykkinen hyvinvointi ja voimavarat. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö.

Kp24. WWW-dokumentti.
<http://www.kp24.fi/uutiset/lehtiteema/1480/322218/7/Ravintoasiantuntija-Parempaa-kouluruokaa-ja-iloisempia-ilmeita%3%A4->. Päivitetty 23.11.2012. Luettu 28.01.2013.

Lahtinen, Nina 2011. Oppilaan oikeudet ja vanhempien vastuu. Juva: Bookwell Oy.

Leskinen, Outi & Heinonen, Suvi 2009. Ravitsemuskasvatus ammattikorkeakouluravintolassa, ruokapalveluhenkilökunnan rooli. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Palvelujen tuottamisen- ja johtamisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Levonmäki, Anna-Reetta 2011. Yläkoululaisten käsityksiä kouluruokailusta, tarkastelukohteena koululaisia kahdesta suur- ja kahdesta pienen maaseutukaupungin koulusta. Laurea Leppävaara ammattikorkeakoulu. Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Lintukangas, Seija, Manninen, Marjaana, Mikkola-Montonen, Annikki, Palojoki, Päivi, Partanen, Merja, Partanen, Raija 2007. Kouluruokailun käsikirja: Laatuevättä koulutyöhön. Helsinki: Opetushallitus.

Lintukangas, Seija, Manner, Maisa, Mikkola-Montonen, Annikki, Mäkinen, Eira, Partanen, Raija 1999. Kouluruokailu terveyttä ja tapoja. Helsinki: Opetushallitus, Haka-paino Oy.

Lintukangas, Seija 2009. Kouluruokailuhenkilöstö matkalla kasvattajaksi. Helsingin yliopisto: Yliopistopaino.

Lintukangas, Seija 2009. Henkilöstöryhmät matkalla kasvattajaksi-kuvio. Kouluruokailuhenkilöstö matkalla kasvattajaksi. Helsingin yliopisto: Yliopistopaino.

Maito ja terveys. WWW-dokumentti.

http://www.maitojaterveys.fi/www/fi/koulumaito/kouluruoka_ja_maito/tietoa_kouluruoasta/seminaarin_ohjelma/kouluruokailun_ohjeet_ja_ohjaus.php. Päivitetty 4.10.2012. Luettu 17.10.2012.

Mellblom, Erja 2011. Etelä-Savon käsityöyritysten kehittämistarpeet ja niiden hankkeistus. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. 2004. WWW-dokumentti. www.oph.fi. Päivitetty 30.08.2012. Luettu 05.01.2013.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset. Opetushallitus 2010. WWW-dokumentti. www.oph.fi. Päivitetty 19.06.2012. Luettu 26.03.2013.

Piispanen, Maarika 2008. Hyvä oppimisympäristö oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitysten kohtaaminen peruskoulussa. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Posti. WWW-dokumentti

http://www.posti.fi/tiedotteet/2012/20120628_sosiaalinen_media_vauhdittaa_digitalisoitumista.html. Päivitetty 28.06.2012. Luettu 05.02.2013.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (Toim.) 2005. Haastattelutilanteen 4 vuorovaikutuksen vaihetta-kuvio. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo, Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo, Hyvärinen, Matti (Toim.) 2010. Tutkimuksen analyysi-kuvio. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Syrjänen, Eija, Eronen, Ari, Värri Veli-Matti 2008. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ. 2010. Joukkoruokailun kehittäminen Suomessa. Joukkoruokailun seuranta- ja kehittämistyöryhmän toimenpidesuositus. Helsinki: Yliopistopaino.

Tepa-sanastokeskus TSK:n termipankki. WWW-dokumentti. <http://www.tsk.fi/cgi-bin/netmot.exe?UI=figr&height=158&qfind=sosiaalinen%20media>. Ei päivitystietoa. Luettu 06.02.2013.

Tikkanen, Irma 2008. Asiakaslähtöisen kokonaisvaltaisen kouluruokailumallin kehittäminen. Tutkimus.

Tikkanen, Irma 2008. Asiakaslähtöisen kokonaisvaltaisen kouluruokailumallin kehittäminen. WWW-dokumentti. <http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/kouluruokailu.pdf?download=Lataa+pdf>. Ei päivitystietoa. Luettu 08.05.2013.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtion Ravitsemusneuvottelukunta. 2008. Kouluruokailusuositus. PDF-dokumentti. http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/pdf/Kouluruokailusuositukset2008.pdf. Ei päivitystietoja. Luettu 05.01.2013.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta. Suomalainen lautasmalli. WWW-dokumentti. http://www.ravitsemusneuvottelukunta.fi/portal/fi/ravitsemussuosituks/suomalaiset_ravitsemussuosituks. Ei päivitystietoja. Luettu 06.01.2013.

Wilma. WWW-dokumentti. <https://wilma.edu.hel.fi/>. Ei päivitystietoa. Luettu 20.01.2013.

Yle. WWW-dokumentti. http://yle.fi/uutiset/kouluruokailua_kehittamaan_sita_brandaamalla/6445499. Päivitetty 11.01.2013. Luettu 28.01.2013.

Kysymysrunko ryhmäkeskusteluun.

Taustakysymykset

- Esittele itsesi,
  - Työtehtävä ja kauan ollut työssä?
  - Miten kouluruoka näkyy arjessasi?

Kouluruokailu

- Mitkä asiat toimivat tai ovat hyvin kouluruokailussa?
- Mitä asioita haluaisit muuttaa kouluruokailussa?
- Mitä asioita on jo tehty kouluruokailutilanteen parantamiseksi?
- Syöttekö oppilaiden kanssa?
- Arvostavatko oppilaat kouluruokaa?
  - Miten se näkyy käytännössä?
- Miten kodin, vanhempien tai kavereiden vaikutus näkyy oppilaiden käyttäytymisessä tai puheissa?
- Pystyvätkö oppilaat jotenkin vaikuttamaan kouluruokailuun?
- Onko oppilaiden mahdollista päästä työskentelemään koulun ruokalaan?
  - Missä yhteydessä?
  - Koetteko/kokisitteko sen hyväksi?
- Millä keinoilla kouluruoan arvostusta saataisiin lisättyä?
- Miten ruoantuottajia voisi tuoda näkyville koulussa?
- Ovatko vanhemmat mukana kehittämässä osallistuvaa vuorovaikutusta?
- Mikä on ihanne tilanne kouluruokailussa omasta näkökulmastasi?
  - Miten ihannetilanteeseen päästäisiin?
- Miltä kouluruokailun tulevaisuus mielestänne näyttää?

Millainen rooli sinulla on ruokakasvattajana?

- Millaisia sääntöjä on kouluruokailuun osallistumisesta?
  - Entä koulualueelta poistumisesta?
- Miten oppilaat suhtautuvat koulun työntekijöihin?
- Millainen rooli sinulla on ruokakasvattajana?

Sähköinen vuorovaikutusympäristö ja sen välineet

- Käytättekö Wilmaa oppilaiden ja vanhempien kanssa tiedotusvälineenä tai palutteen kysymiseen?
  - Onko se toimiva keino?
- Miten mielestäsi voitaisiin hyödyntää kouluruokailu asioissa;
  - Wilmaa?
  - Sähköpostia?
  - Muita sähköisiä välinneitä?
- Käytätkö sosiaalista mediaa?
- Mitkä asiat koet haasteiksi sähköisessä vuorovaikutusympäristössä?

(Apukysymykset)

Kouluruoka

- Miten kouluruoasta saataisiin meidän yhteinen juttu?
- Miten oppilaat kiinnostusta kouluruokaa kohtaan?
- Arvostatteko itse kouluruokaa?
  - Miksi?

Sähköinen vuorovaikutusympäristö ja sen välineet

- Pidättekö hyvänä keinona käyttää apuna yleisesti sähköisiä välineitä kouluruokailusta tiedottamisessa oppilaille sekä vanhemmille?
- Mitä sähköisiä välineitä voisit käyttää?

Millainen rooli sinulla on kasvattajana?

- Mikä on haastavaa oppilaiden kanssa?

LIITE 1(3).
Kysymysrunko

LIITE 1(4).
Kysymysrunko